

Νιάουστα

ΤΡΙΜΗΝΙΑΙΟ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

ΕΤΟΣ 25ο

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

ΑΡ. ΤΕΥΧΟΥΣ 94

ΑΡΙΘΜ. ISSN 1106- 2118

Τα “καμένα”

Η πτώση των κολοσσών

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Με αφορμή την πρώτη απογραφή

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΕΘΝΙΚΗΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ & ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΔΗΜΟΣΙΑ ΚΕΝΤΡΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΕΡΟΙΑΣ
Ημερομηνία επιστροφής

ΠΑ

ΣΕΤΕ

*Το ωραιότερο δώρο για τους φίλους σας:
Μιά συνδρομή στο περιοδικό
" Νιάουστα "*

Περιεχόμενα:

Σελίδα

Ιστορικά

Ιωάννη Καρατσιώλη: Οι έρεινες για τον τάφο του Μεγάλου
 Αλεξάνδρου..... 4
 Ελένης Μήτσιαια - Ζεγκίνη: Με αφορμή την απογραφή..... 7
 Γεωργίου Τουσίμη: Αρχείο Μακεδονικού Αγώνα..... 11

Έρευνα

Παύλου Κυριακίδη: Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής..... 14

Ας θυμηθούμε

Λευκής Σαμαρά: "Τα Καμένα"..... 24
 Πέτρου Δεινόπουλου: Πασχιαλινά εθίμα στη Νάουσα..... 30
 Κωστίου Γιάννη: Τον χαλασμό..... 31

Αναλύσεις

Κώστα Κούσουλα: Η Νάουσα και τα κρασιά της..... 32
 Δημήτρη Βλάχου: Η πτώση των κολοσσών..... 36

Εις μνήμην

Λευκής Σαμαρά: Δημήτριος Μήτσιαιας..... 42

Επίκαιρα θέματα

Ένα γιγάντιο έργο ...αναζητεί εκδότη..... 45

Εκδόσεις

"Η Θλιμμένη περιγιάτισσα"..... 46
 Τιμητική βραδιά συγγραφέων..... 47

Τέχνη και πολιτισμός

Δημήτρη Βάντση: Ιφιγένεια εν Αυλίδι..... 48

Σημείωμα Σύνταξης

Αγαπητοί φίλοι

Χρόνια πολλά

Ο απροσδόκητος θάνατος του πολυτίμου συνεργάτη μας Γεωργίου Τουσίμη βρήκε την έκδοση αυτού του τεύχους της "ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ" σχεδόν έτοιμη, χωρίς να μπορεί να του αποδώσει την τιμή που του αξίζει. Έτσι το επόμενο τεύχος μας θα αφιερωθεί στον μεγάλο αυτό ερευνητή του Μακεδονικού Αγώνα.

Α.Σ.

"ΝΙΑΟΥΣΤΑ"

ΤΡΙΜΗΝΗ ΠΕΡΙΟΔΙΚΗ ΕΚΔΟΣΗ
 ΤΗΣ ΠΟΛΙΤΙΣΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ ΝΑΟΥΣΑΣ

"ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ"

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ - ΜΑΡΤΙΟΣ 2001

Έτος 25ο - Τεύχος 94
 Αριθμός ISSN 1106 2118

ΙΑΡΥΤΕΣ:

Σύλλογος Αποφοίτων Νάουσας, (+)Οδοιπότες Νταϊόπουλος

ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ:

Λευκή Σαμαρά Κώστας Μπλαϊτάς, Ελένη Μήτσιαια - Ζεγκίνη, Αλέξανδρος Οικονόμου

ΓΡΑΦΕΙΑ ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΥ:

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
 Διων. Σολωμού 3 Τ.Κ. 59200 ΝΑΟΥΣΑ
 Τηλ. 0332/24102 & 22575

ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΟΣ ΒΕΡΟΙΑΣ:

Γιάννης Καρατσιώλης - Γεωργίνος τηλ. 60331

ΕΞΩΦΥΛΛΟ: Η ομάδα της Νάουσας τη χρυσή εποχή

ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ: ΕΚΔΟΤΙΚΗ ΑΙΓΙΝΙΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ

Παναγιωτής Πέτρος ΚΑΤΕΡΙΝΗ

Διακίνηση περιοδικών

Εμβάσματα - συνδρομές:

Λευκή Σαμαρά
 Γκαρνέτα 17 - τηλ. (0332) 22.575

Δημοτική Βιβλιοθήκη Νάουσας
 Σολωμού 2 τηλ. (0332) 24102

Τιμή τεύχους	1000
Ετήσια συνδρομή ιδιωτών	4000
Δήμοι - Κοινότητες - Συν/μοί	6000
Εξωτερικού δολλάρια	50

Οι έρευνες για τον τάφο του Μεγάλου Αλεξάνδρου

του Ιωάννη Καρατσιώλη

Στην περιοχή μας είχαμε την τύχη να γεννηθεί και να μεγαλώσει, να εκπαιδευθεί και να αρχίσει το μεγάλο έργο του εκπολιτισμού, ο μεγαλύτερος στρατηλάτης όλου του κόσμου και όλων των εποχών, βασιλεύς της Μακεδονίας Αλέξανδρος. Η Πέλλα ήταν η πρωτεύουσα του μεγάλου Μακεδονικού κράτους και στη Μίεζα, (δίπλα στη Νάουσα), στο σημείο που βρίσκονται σήμερα οι πηγές των Ισβορίων, ήταν η Σχολή, στην οποία μαθήτευσε ο μεγάλος αιτός Έλληνας, δίπλα στον εξίσου μεγάλο διδάσκαλο του και φιλόσοφο Αριστοτέλη τον Σταγειρίτη.

Ομως ενώ για τη γέννησή του δεν υπάρχει αμφιβολία καμμιά, αφού αυτή έγινε στην Πέλλα καθώς και για τον τόπο του θανάτου του, που έγινε στη Βαβυλώνα, μεγάλη διαμάχη και διάσταση απόψεων υπάρχει ως προς το μέρος που

ετάφη: Ορισμένοι αρχαιολόγοι υποστηρίζουν, ότι τάφηκε στη Μέμφιδα, άλλοι στην Αλεξάνδρεια και άλλοι στην έρημο Σίονα της Αιγύπτου. Υπάρχουν και μερικοί που ισχυρίζονται ότι ο τάφος του πρέπει να βρίσκεται στις Αιγές της Μακεδονίας, ανεξάρτητα της τοποθέτησής των τελευταίων στην Εδεσσα, τη Νάουσα (Μίεζα - Λευκάδα) ή τη Βεργίνα, αφού και γι' αυτές (τις Αιγές) υπάρχει διάσταση ανάμεσα στους αρχαιολόγους - ερευνητές.

Ιστορικοί, αρχαιολόγοι, πάσης φύσεως ερευνητές αλλά και εργάτες, υπάλληλοι, στρατιωτικοί ακόμη και μέντιουμ έχουν ασχοληθεί κατά καιρούς με την ανεύρεση του τάφου, ενώ κάθε φορά που μια καινούρια θεωρία περί αυτού ανακοινώνεται, αμέσως δημοσιεύεται σε όλο τον Παγκόσμιο τύπο.

Ο Μέγας Αλέξανδρος. Ψηφιδωτό από την Πομπηία. Αρχαιολογικό μουσείο Νάπολης

Έτσι πριν μερικούς μήνες ο Ιταλός αρχαιολόγος Νικόλα Μπονακάζα, επικεφαλής του Αρχαιολογικού Ινστιτούτου του Παλέρμου με δηλώσεις του ισχυρίζεται, ότι ο τάφος του Αλεξάνδρου δεν είναι άλλος από τον μεγάλο αλαβάστρινο τάφο, που έχει αποκαλυφθεί από το 1907 στο ποταμιακό νεκροταφείο της Αλεξάνδρειας. Δηλαδή ο Μπονακάζα επαναλαμβάνει τη θεωρία του δασκάλου του και διαπρεπούς αρχαιολόγου Ακλε Αντριάνε (παλιού διευθυντή του Ελληνορωμαϊκού Μουσείου της Αλεξάνδρειας), που από το 1966 έχει εκφράσει την άποψή του (επιφυλακτικά στην αρχή) και πιο έντονα αργότερα (μετά το θάνατό του) σε έκδοση που επιμελήθηκε ο μαθητής του, ότι το μνημείο του αλαβάστρινου τάφου, είναι ο τάφος του Μεγάλου Αλεξάνδρου.

Ακόμη και ο Σλήμαν που πέρασε από την Αλεξάνδρεια (χωρίς να σταθεί για πολύ) ανέφερε ότι ο τάφος του Αλέξανδρου βρίσκεται στο Ναμπί Ντανιάλ (δηλαδή το τέμενος του Προφήτη Δανιήλ, που καλύπτει ακριβώς το σημείο του τάφου του Αλεξάνδρου). Αυτό έγραψε σε γράμμα του, που έστειλε από την Αθήνα προς τον Α.Μ. Ζόεμπ, μελετητή της τοπογραφίας της αρχαίας Αλεξάνδρειας.

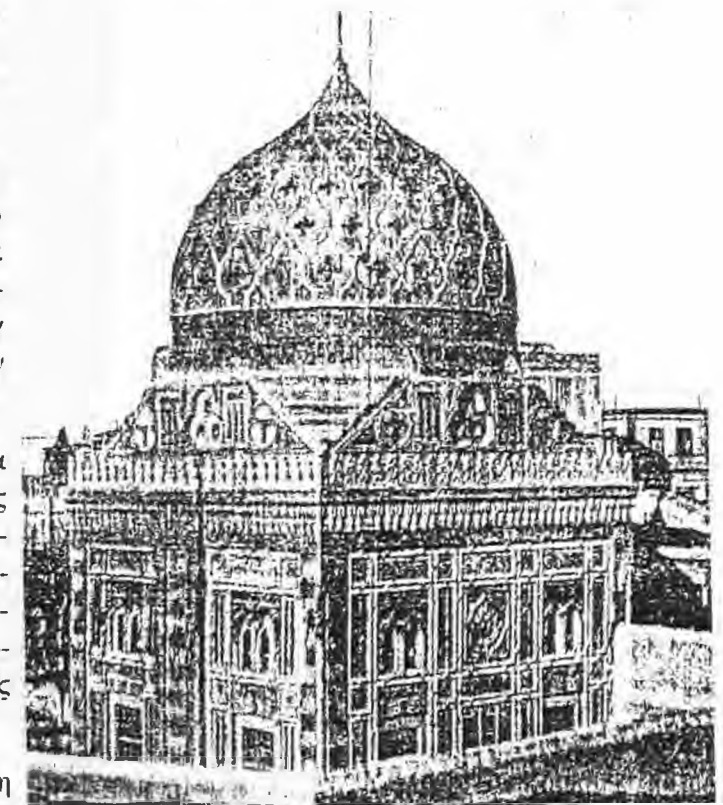
Για το μέρος που τάφηκε ο Αλέξανδρος τόσο ο Διόδωρος ο Σικελιώτης, όσο και ο Στράβων, είναι βέβαιος, ότι πρόκειται για την Αλεξάνδρεια. Ο Στράβων μάλιστα αναφέρει το Σήμα, ένα μέρος των βασιλικών ανακτόρων, όπου ήταν οι τάφοι όλων των βασιλιάδων και του Αλεξάνδρου.

Και η εκκλησία ενδιαφέρθηκε ακόμη για τον τάφο, αφού στην επιστολή του προς Κορινθίους ο Άγιος Ιωάννης ο Χρυσόστομος, επίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως, έρωτά: "Που γαρ, ειπέ μοι, το σήμα Αλεξάνδρου, δείξον μοι...". Βρισκόμαστε στις αρχές του 5ου αιώνα και δεν υπάρχει κανείς να δώσει μια σαφή απάντηση.

Στους αιώνες που θα ακολουθήσουν, η θέση του Σήματος ή Σώματος, του μαυρωλείου δηλαδή του Μ. Αλεξάνδρου, θα μπει

στη σφαίρα του μύθου. Σε περιηγητές που έρχονται στην Αλεξάνδρεια κατά τον 18ο αιώνα, οι Αιγύπτιοι δείχνουν ως τάφο του, το τζαμί Ατταρίν (όπου προϋπήρξε ναός του Αγίου Αθανασίου), ενώ αργότερα και για πολλά χρόνια επικρατεί η άποψη του τεμένους Ναμπί Ντανιάλ (η μόνη σχέση βέβαια Δανιήλ και Αλεξάνδρου ήταν, ότι πέθαναν και οι δύο στη Βαβυλώνα, αλλά με τρεις αιώνες διαφορά!!).

Εν τούτοις ασχολήθηκε (ανεπιτυχώς βέβαια) με την έρευνα στην κρύπτη του Νάμπι Ντανιάλ ο Μαχμούτ Μπεϊ ελ Φαλάκι, ενώ στην περιοχή του τεμένους, τον τάφο αναζήτησε και ο μεγάλος Ιταλός αρχαιολόγος Ε. Μπρέτσα. Το 1893 ο Έλληνας αρχαιολόγος Ιωαννίδης έσκαψε σε άλλο σημείο της Αλεξάνδρειας, όπου τελικά βρήκε ένα ποταμιακό νεκροταφείο, ενώ κοντά στον λόφο Κομ-ελ-Ντικ αναζητήσαν τον τάφο ο Έλληνας γιατρός Τάσος Νερούτσος και η Πολωνική Αρχαιολογική Σχολή (η οποία από το 1950 και για τριάντα χρόνια έκαμε μεγάλες ανασκαφές),

Το τζαμί Ναμπί Ντανιάλ σε φωτογραφία των αρχών του 20ου αι., ένα μνημείο στην κρύπτη του οποίου θεωρείται ότι βρίσκεται ο τάφος του Αλεξάνδρου

χωρίς όμως επιτυχία.

Ενας από τους Πολωνούς ανασκαφείς ο Μ. Ρότζιεβιτς διατύπωσε την άποψη, ότι η αρχαία οδός τη Σήματος του Αλεξάνδρου δεν ταυτίζεται με τη σημερινή οδό Ναμπί Ντανιάλ, αλλά διασπαστείται με την αρχαία κανωπική οδό ανατολικότερα, στον χώρο του λατινικού νεκροταφείου. Εκεί δηλαδή που βρίσκεται και ο υαλαβόστρινος τάφος. Σε έρευνες όμως που έκανε η Αιγυπτιακή Αρχαιολογική Υπηρεσία 100 μέτρα ανατολικότερα του μνημείου, δεν αποκαλύφθηκε τίποτε.

Εν τούτοις ο διάσημος Γάλλος αρχαιολόγος Ζαν Υβ Αμπερέρ επιμένει ότι η περιοχή (στο λατινικό νεκροταφείο) ήταν κατά την αρχαιότητα μια νεκρόπολη ή, γιατί όχι, ακόμη και βασιλική νεκρόπολη, όπου είχε μεταφερθεί και το σώμα του Αλεξάνδρου. Ετσι σήμερα ο Αμπερέρ προσδιορίζει τον τάφο κοντά στα λατινικά νεκροταφεία της Αλεξάνδρειας και σχετικά κοντά (απέχει λίγες δεκάδες μέτρα) από τον απέρριπτο τάφο του Έλληνα Αλεξανδρινού ποιητή Κώστα Καβάφη (στα Ελληνικά κοιμητήρια), όπου είχα την τύχη προ δεκαετίας περίπου κατά μια επίσκεψή μου στην Αίγυπτο να βρεθώ.

Τώρα (ήδη εδώ και ενάμισι χρόνια) ο καθηγητής της αρχαιολογίας του Πανεπιστημίου της Αλεξάνδρειας κ. Φάουζι Φακαράνι (ο οποίος έκαμε και σχετική εισήγηση στο διοργανωθέν στη Βέροια Διεθνές Συνέδριο για τον Μ. Αλέξανδρο στις 27-31 Μαΐου 1998) ξεκίνησε τη δική του ανασκαφή στο λατινικό νεκροταφείο.

Να αναφέρουμε επίσης και τη γνωστή μας κ. Λιάνα Σουβαλτζή (έδωσε και διάλεξη στη Νάουσα), που το 1992, ταύτισε, στην όαση της Σίονα, ένα κτίριο, το οποίο αποκαλύφθηκε από τις ανασκαφές της, με το μαυσωλείο του Μ. Αλεξάνδρου, καθώς και τον φίλο ιστορικό ερευνητή υποστράτηγο ε.α. κ. Τριαντ. Παπαζώη, που ισχυρίζεται, ότι με βάση τις αρχαίες ιστορικές μαρτυρίες, ο αποκληθείς ως τάφος του Βασιλέως Φιλίππου από τον Μ. Ανδρόνικο στη Βεργίνα, δεν είναι του Φιλίππου, αλλά του Μ. Αλεξάνδρου, ύστερα από μεταφορά και επαναταφή του εκεί (στη Βεργίνα).

Βέβαια διάφοροι κατά καιρούς πιθανοί και απίθανοι ιστοριοδίφες και ερευνητές εμφανίστηκαν ως γνώστες του μέρους, όπου βρίσκεται ο τάφος. Ετσι ένας υπάλληλος το 1973 πληροφορούσε την Αρχαιολογική Υπηρεσία της Αιγύπτου, ότι ο πεθερός του είχε ανακαλύψει μια κοιλότητα στο σπίτι του, που οδηγούσε στον τάφο του Μ. Αλεξάνδρου. Το 1976 ένας εργάτης ήταν βέβαιος, ότι βρισκόταν στον αριθμό 11 της οδού Μοσκέ Τερμπάνα κάτω από την Ελληνική Βιβλιοθήκη της Αλεξάνδρειας, ενώ στα τέλη της δεκαετίας του 1970 επιστρατεύθηκε και μάλιστα επί κεφαλής κάποιον Στέφαν Σβιρτς αλλά και με την ανάμειξη κάποιων σοβαρών πολωνών και αιγυπτίων αρχαιολόγων, που άρχισαν να σκάβουν στην κρύπτη του Ναμπί Ντανιάλ, χωρίς φυσικά να βρεθεί τίποτε.

Η πιο γραφική περίπτωση υπήρξε του παιδιού γνωστού στην Αλεξάνδρεια Στέλιου Κουμοίτσου (σερβιτόρου το επάγγελμα), που επί σαράντα χρόνια ισχυριζόταν ότι κατείχε μυστικό χάρτη με τη θέση του τάφου και κατόρθωσε τέσσερις φορές να πάρει την άδεια από τις αιγυπτιακές αρχές για έρευνες στην Αλεξάνδρεια, χωρίς κανένα αποτέλεσμα, με συνέπεια να εξανείσει και τα χρήματά από το υπέρημά του.

Η αναζήτηση λοιπόν του τάφου συνεχίζεται και θα συνεχίζεται για πολλά χρόνια, διότι η λάμψη και η δόξα του μεγάλου στρατηλάτη εξακολουθεί και θα εξακολουθήσει να καταταγάζει το παγκόσμιο στερέωμα, η δε τυχόν ανακάλυψη του τάφου του θα αποτελέσει παγκόσμιο και ιστορικό γεγονός, παρόμοια του οποίου, ελάχιστα έχει να επιδείξει η αρχαιολογική ιστορική έρευνα.

Αν μάλιστα πιστεύουμε τον Αλεξανδρινό την καταγωγή ιστορικό ερευνητή κ. Χάρη Τζάλα, ο τάφος δεν θα βρεθεί ποτέ. Διότι, όπως δηλώνει το μνημείο καταστράφηκε κατά τους Χριστιανικούς διωγμούς στα τέλη του 4ου ή αρχές του 5ου μ.Χ. αιώνα, επειδή όπως χαρακτηριστικά αναφέρει: "Ο κερασφόρος Αλέξανδρος, ειδικά στην Αλεξάνδρεια, ήταν ένας επικίνδυνος αντίπαλος για τη νέα θρησκεία. Μπορούσε να γλιτώσει; Πιστεύω όχι".

ΜΕ ΑΦΟΡΜΗ ΤΗΝ ΑΠΟΓΡΑΦΗ

της Ελένης Μήτσιαλα - Ζεγκίνη

Στις 18 Μαρτίου του 2001 έγινε η καθιερωμένη ανά δεκαετία απογραφή του πληθυσμού της χώρας μας.

Η χρησιμότητα των απογραφών ήταν γνωστή από πολλές χιλιετίες πριν. Οι ιστορικοί αναφέρουν ότι η πρώτη απογραφή έγινε από τους Βαβυλώνιους το 3.800 π.Χ. Στην αρχαία Ελλάδα απογραφές έγιναν στα χρόνια του μυθικού Βασιλιά Κέκροπα, στα χρόνια του Λυκούργου, του Σόλωνα και στα ελληνιστικά χρόνια επί Δημητρίου Φαληρέα. Στη ρωμαϊκή περίοδο θεωρούνταν πολύ χρήσιμες οι απογραφές, γι' αυτό και έγιναν αρκετές. Στη σύγχρονη εποχή, μετά την απελευθέρωση από τους Τούρκους, αναφέρονται 24 απογραφές και καταμετρήσεις μέχρι το 1920.

Το 1920, στις 18 Δεκεμβρίου, γίνεται η πιο σοβαρή και αναλυτική απογραφή από την ίδρυση του ελληνικού κράτους. Καταγράφει τον πληθυσμό ανά νομούς, επαρχίες ή υποδιοικήσεις, πόλεις και χωριά και περιλαμβάνει για πρώτη φορά και τη Μακεδονία. Η Στατιστική Υπηρεσία στις Επετηρίδες της αυτή θεωρεί ως την πρώτη επίσημη απογραφή της Ελλάδας και δίνει πληθυσμό 5.016.889 κατοίκους. Τα αποτελέσματά της απογραφής αυτής ανακοινώθηκαν στην Εφημερίδα της Κυβερνήσεως ένα χρόνο αργότερα στις 27 Δεκεμβρίου του 1921. Αξιοσημείωτο είναι ότι το διάταγμα της ανακοίνωσης των αποτελεσμάτων υπογράφει ο Βασιλιάς Κων/νος, στις 31 Αυγούστου του 1921, ευρισκόμενος στην Προύσα.

Τα αμέσως επόμενα χρόνια επρόκειτο να σημειωθούν στον Ελλαδικό χώρο και ιδιαίτερα στις βόρειες περιοχές δραματικές αλλαγές και ανακατατάξεις πληθυσμού με την έλευση των προσφύγων και την ανταλλαγή. Με τις ανταλλαγές αυτές - όσο οδυνηρές και αν ήταν - αναδιαρ-

θρώθηκε ριζικά ο εθνολογικός χάρτης της Βαλκανικής και η διευρυμένη Ελλάδα αναδείχθηκε σε ένα συμπαγές εθνολογικά και θρησκευτικά κράτος. Η οριστική αυτή εικόνα θα αποτυπωθεί στην απογραφή του 1928.

Οι απογραφές του 1940 και 1951 έγιναν κάτω από δύσκολες συνθήκες γι' αυτό ήταν πολύ πρόχειρες με όχι ακριβή στοιχεία. Η πρώτη έγινε δώδεκα μόλις μέρες πριν από τη ναζιστική εισβολή και η δεύτερη υπό τη σκιά του εμφυλίου πολέμου. Από το 1961 άρχισαν οι συστηματικές απογραφές οι οποίες και συνεχίζονται ανά δεκαετία μέχρι σήμερα. Κάθε φορά τα ερωτηματολόγια διέφεραν, αλλά από φέτος ακολουθούν διεθνή πρότυπα.

Θα σταθούμε τώρα στις σελίδες της πρώτης απογραφής, του 1920, που έχουν σχέση με την περιοχή μας. Η Νάουσα την περίοδο αυτή υπάγεται διοικητικά στο Νομό Θεσσαλονίκης και την υποδιοίκηση Βέροιας - επαρχίες για το νομό Θεσσαλονίκης τουλάχιστον δεν αναφέρονται. Η υποδιοίκηση Βέροιας έχει δύο δήμους τους Βεροιάς και Ναούσης. Ο Δήμος Βεροιάς, στον οποίο σπινυπολογίζονται και αρκετά μικρά χωριά που βρίσκονται κοντά, έχει πληθυσμό 14.279 κατοίκους ενώ μόνο η πόλη 13.349 κατοίκους (άρρενες 6.613 και θήλειες 6.736). Ο Δήμος Ναούσας έχει 8.483 κατοίκους όπου συμπεριλαμβάνονται και οι 15 κάτοικοι του Ανω Σελίου, δηλαδή πληθυσμός πόλης 8.468 κάτοικοι (άρρενες 3.993 και θήλειες 4.475). Στον πληθυσμό αυτό περιλαμβάνονται και οι Μουσουλμάνοι οι οποίοι κατοικούν ακόμα στη Μακεδονία. Μετά τους δήμους καταχωρούνται κατά αλφαβητική σειρά οι κοινότητες της Υποδιοίκησης Βέροιας κάθε μια από τις οποίες περιλαμβάνει ορισμένα χωριά. Πολλά από τα χωριά είναι καταχωρημένα με την ονομασία που είχαν από την περίοδο της τουρκοκρατίας.

Παρατηρώντας τα χωριά που υπάρχουν στους πίνακες διαπιστώνουμε ότι τα όρια της Υποδιοίκησης Βέροιας δεν έχουν σχέση με τα όρια του σημερινού νομού Ημαθίας. Δεν συμπεριλαμβάνεται η Αλεξάνδρεια και η περιοχή της προς τα ανατολικά, ενώ στην περιοχή μας το Βόρειο όριο είναι η Αράπιτσα.

Τα χωριά Λευκάδια, Επισκοπή, Μαρίνα, Πολυπλάτανος που είναι βόρεια από την Αράπιτσα καθώς και τα ορεινά Γιαννακοχώρι και Ροδοχώρι αν και πολύ κοντά στη Νάουσα δεν υπάγονται στην Υποδιοίκηση Βέροιας. Από τα σημερινά χωριά της επαρχίας Νάουσας συναντούμε τον

Ανω Κοπανό, Κάτω Κοπανό, Βέτιστα - Αγγελοχώρι, Ζερβοχώρι, Μονόσπιτα, Αρκουδοχώρι και Χωροπάνι. Από αυτά το μεγαλύτερο είναι το Αγγελοχώρι (Βέτιστα) με 592 κατοίκους και ακολουθούν το Αρκουδοχώρι με 446 κατοίκους και ο Κάτω Κοπανός με 442 κατοίκους.

Στη συνέχεια παραθέτουμε τον πίνακα με τους πληθυσμούς του 1920 των δήμων και των κοινοτήτων της υποδιοίκησης Βέροιας όπως είναι καταχωρημένοι στα βιβλία της Στατιστικής Υπηρεσίας.

ΑΠΟ ΤΗΝ ΑΠΟΓΡΑΦΗ ΤΟΥ 1920

Α/Α	Δήμοι, Κοινότητες Πόλεις και Χωριά	Κάτοικοι		
		Αρρενες	Θήλεις	Σύνολο
	ΔΗΜΟΙ			
1	Βεροίας			
	1. Βέροια	6,613	6,736	13,349
	2. Καρατσαλή	34	33	67
	3. Κάτω Λουζίτσα	103	104	207
	5. Λαζοχώριο	50	36	86
	6. Μέτσι	85	60	145
	7. Μουσταλή	15	11	26
	8. Ράχωβα	69	46	115
	9. Σιδηροδρομικός Σταθμός Βέροιας	17	12	29
	10. Τεραμώνιο	33	25	58
	11. Τόπλιανη	66	57	123
	12. Τουρκοχώρι	28	30	58
	Σύνολο	7,192	7,157	14,279
2	Ναούσης			
	1. Νάουσα	3,993	4,475	8,468
	2. Ανω Σέλι	9	6	15
	Σύνολο	4,002	4,481	8,483
	ΚΟΙΝΟΤΗΤΕΣ			
1	Αλαμπόρου			
	1. Αλάμπορο Μέγα	126	123	249
	2. Αλάμπορο Μικρό	91	84	175
	3. Καλύβια Αλαμπόρου	45	36	81
	4. Νησελουδι	51	49	100
	Σύνολο	313	292	605
2	Ανω Κοπανού			
	1. Ανω Κοπανός	114	114	228
	2. Κάτω Κοπανός	235	207	442
	Σύνολο	349	321	670

3	Αρκουδοχωρίου			
	1. Αρκουδοχώριο	229	217	446
	2. Χωροπάνι	149	202	351
	Σύνολο	378	419	797
4	Βετίστης ή Βετσιστής			
	1. Βέτιστα ή Βέτσιστα	303	289	592
	2. Γενή - Κιόϊ	59	60	119
	3. Ζερβοχώρι	138	132	270
	Σύνολο	500	481	981
5	Βοσσόβης			
	1. Βόσσοβα	241	228	469
6	Γιαντιστής			
	1. Γιάντιστα	180	173	353
	2. Αγία Μαρίνα	116	100	216
	3. Λυκοβίστα	50	42	92
	4. Μονόσπιτα	128	137	265
	Σύνολο	474	452	926
7	Γκριτζάλης			
	1. Γκριτζάλη	306	259	565
	2. Νησέλι	146	133	279
	3. Σφίνιστα	100	52	152
	4. Τρίχλοβον	27	27	54
	Σύνολο	579	471	1,050
8	Δόλιανης			
	Δόλιανη	214	259	473
9	Δρατσίκου			
	Δράτσικο	231	230	461
10	Επισκοπής			
	1. Επισκοπή	187	136	323
	2. Καβάσιλα	101	63	164
	3. Σκυλίτσι	56	51	107
	4. Σταυρός	93	95	188
	5. Τριχοβίστα	141	118	259
	Σύνολο	578	463	1,041
11	Κόκκοβας			
	1. Κόκκοβα	315	307	622
	2. Καλύβια Μπρατινίστης	36	27	63
	3. Μπρατινίστα	51	43	94
	4. Μονή Μουσταλά	2		2
	5. Μονή Προδρόμου	6		6
	Σύνολο	410	377	787
12	Λουτρού			
	1. Λουτρός	243	222	465
	2. Καψοχώρα	147	158	305
	Σύνολο	390	380	770

13	Μελίκης			
	1. Μελίκη	521	486	1,007
	2. Γεράκι	12	11	23
	3. Μαυραγγέλι	5	5	10
	4. Πρόδρομος	189	185	374
	5. Σάδενα	65	67	132
	Σύνολο	792	754	1,546
14	Μικρογουζίου			
	1. Μικρογούζι	358	350	708
	2. Αμμος	37	33	70
	3. Ασώματα ή Ανασώματα	39	39	78
	4. Διαβατός	110	98	208
	5. Μπρανιάτες	35	18	53
	Σύνολο	579	838	1,117
15	Μπόστιανης			
	Μπόστιανη	321	372	693
16	Νεοκάστρου			
	Νεόκαστρο	265	285	550
17	Νησίου			
	1. Νησίον	210	170	380
	2. Καταφύγι	4	5	9
	3. Ρέσιανη	67	60	127
	Σύνολο	281	235	516
18	Ξεχασμένης			
	1. Ξεχασμένη	223	206	429
	2. Κουλούρα	148	170	318
	3. Ποζαρίταις	170	155	325
	4. Ραφομανίκιον	67	64	131
	Σύνολο	608	595	1,203
19	Παλατίσις			
	1. Παλατίσια	190	200	390
	2. Κούτλες	52	58	110
	3. Μπάρμπες	58	54	112
	4. Συκιά	67	56	123
	Σύνολο	367	368	735
20	Σπουρλίτης			
	Σπουρλίτα	165	144	309
21	Τσορνόβου			
	1. Τσόρνοβο	316	363	679
	2. Διαβόρνιτσα	121	121	242
	3. Κωστοχώρι	6	9	9
	Σύνολο	443	487	930
	Σύνολο Υποδιοικήσεως Βέροιας	19,602	19,789	39,391

Αρχείο Μακεδονικού Αγώνα

του Γεωργίου Τουσίμη
Ιστορικού Ερευνητή

Συνέχεια 13η

Η μέριμνα του Καπετάν Ακρίτα για τις οικογένειες των θυμάτων

Στην προηγούμενη συνέχεια (Συν. 12 η τεύχος 90 σελ 18 - 22) αναφερθήκαμε στην ιδιόμορφη δραστηριότητα του σώματος του Αετού που είχαν σχηματίσει και οργανώσει οι τσορμπατζήδες Ναουσαίοι και στην επιφυλακτική στάση του Καπετάν Ακρίτα απέναντι στο σώμα αυτό , διότι έτρεφε πολλές υποψίες , όπως αναφέρθηκαν και παλαιότερα .

Στην επιστολή από 15 Ιουλίου που παρουσιάζουμε σήμερα αναφέρεται ότι το ιδιόρρυθμο αυτό σώμα έχει περικυκλώσει την Φέτιστα (Πολλά Νερά) και ο Καπετάν Ακρίτας βρίσκεται εν αναμονή των αποτελεσμάτων της επιχείρησης .

Εν πάσει περιπτώσει , οι επιχειρήσεις του σώματος Αετού , που αναφέραμε στην προηγούμενη συνέχεια είχαν καλό αποτέλεσμα . Οι εξαρχηκοί του Τσερμορίνοβο (Μαρίνα) άρχισαν να έρχονται σε επικοινωνία με τους Ναουσαίους . Οι εξαρχηκοί όμως της Επισκοπής παρά τον πανικό που δοκίμασαν από την εισβολή του Αετού στο χωριό τους έμειναν αδιάλλακτοι . Διαμαρτυρήθηκαν ενώπιον του Καϊμακάμη Βοδενών κατά των ανταρτών και για τη μη υποστήριξη από τον στρατό . Επί πλέον δε προέβησαν και σε ένα ακόμη διάβημα, από το οποίο επιβεβαιώνεται πλήρως η άκρως μεροληπτική στάση υπέρ των βουλγαρικών σωμάτων των Ρώσων αξιωματικών διοργανωτών της τουρκικής χωροφυλακής του Βιλαετιού Θεσσαλονίκης βάσει της λεγόμενης συμφωνίας του Μιρτεγ.

Μακεδονομάχος. (Φωτογραφία από το αρχείο του δήμου Νάουσας)

Παρουσιάστηκαν στον Ρώσο διοργανωτή αξιωματικό Πέσωφ στην Εδεσσα, ο οποίος τους συνέστησε να περιμένουν 5 μέρες και θα δουν ότι δεν θα μείνει λίθος επί λίθου στη Νάουσα. Ενωσύσε βέβαια, εισβολή των βουλγαρικών σωμάτων μέσα στην πόλη για αντεκδίκηση. Επί πλέον δε τους οδήγησε ο ίδιος στη Θεσσαλονίκη ενώπιον του πολιτικού πράκτορα Demetrie για να καταθέσουν εναντίον των ελληνικών σωμάτων.

Σημειωτέον δε ότι, ο ίδιος αξιωματικός στις οικογένειες των θυμάτων των βουλγάρων του Μεσημεριού και του Βλαδόβου ανενδοιάστως τους είπε ότι αν ήταν εξαρχικοί βούλγαροι δεν θα έχαναν τους ανθρώπους των.

Αποτελεσματικό μέτρο της εθνικής εργασίας κατά την τελευταία δεκαετία της τουρκοκρατίας που ενίσχυε σε μεγάλο βαθμό το εθνικό φρόνημα, μεταξύ των άλλων, ήταν και η βοήθεια εκ μέρους των Ελλήνων Τραπεζιτών της Θεσσαλονίκης υπό μορφή δανείου προς τους Πατριαρχικούς χωρικούς δια την εξαγορά γης και την απόκτηση ιδιοκτητήτων περιουσίας. Ο βιομήχανος Γεώργιος Τσίτσος πληροφόρησε τον Καπετάν Ακρίτα ότι πωλείτο από τον Εβραίο ιδιοκτήτη Χανανιάν Χαχάμ το ρουμάνι του βλαχόφωνου χωριού Μαρούσα και του μίηυσε ότι θα ήτο εθνοφελές και πολύ επικερδές αν αγοράζετο από ελληνική κοινοπραξία Τραπεζών για να περάσει στην εκμετάλλευση από πατριαρχικούς και έτσι να εκτοπιστούν από το σημείο αυτό οι καλύβες των Βλάχων για να είναι πιο ελεύθερες οι κινήσεις των σωματίων, τα οποία κατασκοπεύοντο και προδίδοντο από τους ρουμανίζοντες στις τουρκικές αρχές.

Η αναχώρηση παλαιών οπλιτών άρχισε να γίνεται πιο συχνή. Από το σώμα ζήτησαν να αποχωρήσουν άλλοι δύο οπλίτες από την ελεύθερη Ελλάδα. Ένας μάλιστα εξ αυτών ζήτησε να αναχωρήσει εσπευσμένως διότι απεβίωσε ο πατέρας του ο οποίος στην πραγματικότητα είχε αποβιώσει προ πολλών ετών.

Η διοργάνωση τοπικών ολιγομελών σωματίων άρχισε πλέον να συστηματοποιείται και να γενικεύεται. Εις το εξής, ο Καπετάν Ακρίτας θα ακολουθήσει την τακτική των ολιγομελών τοπικών σωματίων, διότι δεν ήτο εύκολο να ενεργεί επιχειρήσεις ολόκληρο το σώμα και μάλιστα κινούμενο σε μεγάλη ακτίνα.

Επείγει η οργάνωση τοπικού σώματος στην βορειοανατολική πλευρά του κάμπου για περιορισμένη δράση στην περιοχή Σκύδρας, ούτως ώστε παντού και πάντοτε να είναι αισθητή η

παρουσία ελλήνων ανταρτών.

Προς το σκοπό αυτό στέλνει ο Καπετάν Ακρίτας τον βλαδοβίτη Μπούα για να συνεννοηθεί επί του προκειμένου με τον σταθμάρχη των σιδηροδρόμων στη Σκύδρα, τον γνωστό Μοναστηριώτη Αγοραστό, ο οποίος με την ιδιότητά του αυτή προσέφερε ανεκτίμητες υπηρεσίες στο Μακεδονικό Αγώνα.

Με την επόμενη από 17 Ιουλίου επιστολή του προς την ειδική υπηρεσία του Προξενείου, ο Καπετάν Ακρίτας ανακοινώνει ευχάριστες ειδήσεις από το "μέτωπο" των Βλάχων κεχαγιαδων, που τον απασχολούσε, όπως είδαμε σε προηγούμενη συνέχεια, σε μεγάλο βαθμό. Αναφέρει ότι οι κεχαγιαδες προσέρχονται σωρηδόν, υποβάλλουν τα σέβη των και ζητούν συνεργασία. Έχουν απομένει μόνο οι φανατικοί Ζήσης Σαμαράς και Καρανίκας. Αλλά και αυτοί αναμένονται όπως και ο κεχαγιας του Γραμματικού Στέργιος.

Σαν απόδειξη της ειλικρίνειας του τελευταίου ο Καπετάν Ακρίτας σκοπεύει να ζητήσει από αυτόν να σηκώσει τα καλύβια του από το Γραμματικό. Οι σχέσεις τους με τα βουλγαρικά σώματα ήταν πολύ στενές και δεν μπορούσε ο Καπετάν Ακρίτας να τους έχει εμπιστοσύνη. Μόνο αυτή ήταν η μοναδική λύση δια να τεθεί τέρμα στις επικίνδυνες για το ελληνικό σώμα αυτές σχέσεις.

Ημέρινα του Καπετάν Ακρίτα υπέρ των οικογενειών των θυμάτων είναι πάντοτε ενεργός. Καθώς αυτή την επιστολή κάμνει λόγο για τις υποτροφίες που είχε υποσχεθεί στις οικογένειες του Κλείτου, του Κότα Σαμαρά, του Αδάμου Σαμαρά, της οικογένειας Δημητρίου από το Γραμματικό, του Ιωάννη Τσίτσκα - Βλάχου από την Έδεσσα, του Μήτση από τον Προφήτη Ηλία, της οικογένειας Κάρτα από το Βλάδοβο και ζητά να πραγματοποιηθούν είτε με χρηματική ενίσχυση είτε με υποτροφία στα ορφανά για ανώτερες σπουδές στην Αθήνα.

Για την καλύτερη διεξαγωγή του Αγώνα στον κάμπο κατέστρωσε ένα νεότερο σχέδιο. Ζήτησε από τους ιδιοκτήτες των τσιφλικιών, Κόκκινο

Πεχλιβάνο, Χατζηδημητρίου, Λαπαβίτσα, Πλατσούκα, Πέτσο από την Έδεσσα να ζητήσουν άδεια από την διοίκηση για να διορίσουν περισσότερους φύλακες στα κτημάτά τους. Έτσι θα διαμοίραζε οπλίτες μεταξύ των τοιφλικιών του Κοπανού, του Τσερμονινόβου, της Επισκοπής, των Μονασπιτών, οι οποίοι το βράδυ θα εκτελούσαν διάφορες αποστολές και την ημέρα θα εταίοντο ως φύλακες των κτημάτων. Επρεπε οπωσδήποτε να γίνονται μικροεπιχειρήσεις στον κάμπο από μικρές ομάδες, διότι οι κάτοικοι ήταν τρομοκρατημένοι από τους Βουλγάρους. Με αυτή την τακτική θα ελαττώνετο το κύριο σώμα και οι δαπάνες για την συντήρηση του σώματος διότι οι οπλίτες αυτοί θα πληρώνονταν από τους ιδιοκτήτες.

Την τακτική των μικρών σωμάτων με τοπική εμβέλεια εφάρμοσε ο Καπετάν Ακρίτας και στο Βόρειο τμήμα της δικαιοδοσίας του, διότι και αυτό ήταν απομακρυσμένο από το Περισόρι. Εγκατέστησε στην περιοχή της Αρνίσας μια μικρή ομάδα από πέντε οπλίτες, η οποία με την συνεργασία των εφεδρών του χωριού, είχε αποστολή να περιφέρεται μεταξύ Αρνίσας - Κατράνιτσας και Γραμματικού, για να είναι αισθητή η παρουσία Ελλήνων ανταρτών και εν ανάγκη να προβαίνει και σε εκκαθαρίσεις επικινδύνων.

Ενθυμούμαστε ότι όταν στις 27 του περασμένου Απριλίου το σώμα αποβιβάστηκε στις εκβολές του Αλιάκμονα και αμέσως άρχισε την πορεία για τον προορισμό του στο Περισόρι του Βερβίου, η διάβαση από το διαβατό σημείο του ποταμού ήταν επικίνδυνη. Διότι στη γύρω περιοχή απασχολούνταν υλοτόμοι, καρβουναραίοι, μυλωνάδες κλπ. σχισματικοί, οι περισσότεροι πράκτορες του βουλγαρικού κομιτάτου προερχόμενοι από το Τσάπερι της περιοχής Βιτωλίων, οι οποίοι υπήρχε πιθανότητα να καταδώσουν στις βουλγαρικές αρχές τη διάβαση του σώματος και να αρχίσει η καταδίωξή του.

Προκειμένου να πάψουν να προξενούν ζημιές στην εθνική εργασία, είτε μεταφέροντες από την

Οπλιοχηγός Καραλίβανος (Φωτογραφία από το αρχείο του δήμου Νάουσας)

ελεύθερη Ελλάδα όπλα για τα βουλγαρικά σώματα, είτε προδίδοντας την διάβαση των σωμάτων, ο Καπετάν Ακρίτας έκρινε ότι ήταν απαραίτητο να τους βαπτίσει μέσα στον Αλιάκμονα.

Υστερα από 3 περίπου μήνες στην ίδια περιοχή Παλατίτσια και Σπορλίτα εμφανίστηκαν οι ίδιοι οι περσικοί καρβουναραίοι υποστηριζόμενοι από μυλωνάδες συμπατριώτες τους.

Ο Όλύμπιος, ο πράκτωρ του Προξενείου στη Βέροια σιορ Μανωλάκης, ζήτησε από τον Καπετάν Ακρίτα να αποσταλεί απόσπασμα, υποθέτων ότι πρόκειται μάλλον περί ληστρικής συμμορίας. Επειδή η απόσταση ήταν μεγάλη ο Καπετάν Ακρίτας έδωσε εντολή όπως αναλάβει την αποστολή σώμα από το Ρουμλούκι για να μείνει ελεύθερος ο δρόμος επικοινωνίας με την ελεύθερη Ελλάδα.

ΟΙ ΑΓΙΟΓΡΑΦΗΜΕΝΟΙ ΝΑΟΙ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ ΤΟΥ 19ΟΥ ΑΙΩΝΑ

Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής

(ΠΑΝΑΓΙΩΠΟΥΛΑ)

Του Παύλου Κυριακίδη
Πολιτικού Μηχανικού - Θεολόγου

1. Θέση

Το Καθολικό της άλλοτε Ιεράς Γυναικείας Μονής Ζωοδόχου Πηγής, της επονομαζόμενης "Παναγιωπούλας" βρίσκεται ένα χιλιόμετρο ανατολικά της πόλεως Νάουσας και 150 μέτρα από το δρόμο Νάουσας - Κοπανού, σε επίπεδο (πατάρι) που κείται 60 μέτρα χαμηλότερα από το επίπεδο της πόλης. Το όνομα "Παναγιωπούλα" δηλαδή μικρή Παναγιά (μικρή ως προς το μέγεθος του ναού) επικράτησε σε αντιδιαστολή με τον ναό της "Παναγίας" που βρίσκεται μέσα στην πόλη, αν και ο ναός τιμάται στη μνήμη της Ζωοδόχου

Πηγής.

2. Ιστορία

Πότε και από ποιους κατασκευάστηκε ο ναός πριν από τον "χαλασμό" της Νάουσας αλλά και παλαιότερα μας είναι άγνωστο. Άγνωστη παραμένει και η αρχική του αρχιτεκτονική μορφή. Οι πλέον αρχαιότερες πληροφορίες που έχουμε γνωστές προέρχονται από την ιστορία του ναού προέρχονται από τον Ευστάθιο Στουγιαννάκη και από το έργο του "Ιστορία της πόλεως Ναούσης", όπου αναφέρεται σχετικά:

Η Παναγιωπούλα" με φόντο το πρανές του Δημοτικού πάρκου

"Εις την ανωτέρω φυσική καλλολογήν της πόλεως και των περιχώρων πρέπει να προστεθώσι και οι πολλοί ευκτήριοι οίκοι, ήτοι μοναστήρια και εξωκλήσια, οίτινες εγκατεσπαρμένοι τήδε κακίσει εντός των πέριξ δασωδών μερών εκόσμον αυτήν προ του 1822. Τη σήμερον όμως των πλείστον τούτων ερείπια μόνον σώζονται εκτός ολίγων ανακαινισθέντων κατά διαφόρους χρόνους. Τα ιερά ταύτα καθιδρύματα είναι τα εξής: .

Βόρεια και δυτική όψη του ναού

1).....

12) Ζωοδόχος Πηγή (Παναγιωπούλα νυν καλουμένη), μοναστήριον κείμενον κάτωθεν του

Κιοσκίου ανακαινισθέν κατά το 1864."

Ο ναός, σύμφωνα λοιπόν με τον Στουγιαννάκη, ανακαινίζεται το έτος 1864. Μας είναι άγνωστα όμως οποιαδήποτε άλλα στοιχεία που αφορούν στο μέγεθος της ανακαίνισης. Γεγονός αποτελεί πάντως πως η ανακαίνιση αυτή αφορά την πρώτη αναστηλωτική προσπάθεια για την επαναλειτουργία του ναού. Τριάντα ένα χρόνια αργότερα, το έτος 1895, πραγματοποιούνται και πάλι εργασίες ανακαίνισης υπό των επιτρόπων Δημητρίου Αρνή και Κωνσταντίνου Κακαλέ σύμφωνα με επιγραφή που υπάρχει μέσα στο ναό

*ΕΓΕΝΕΤΟ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΤΩΝ ΕΠΙΤΡΟ
ΠΕΥΟΝΤΩΝ ΚΥΡΙΩΝ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΑΡΝΗ
ΚΑΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ ΚΑΚΑΛΕ ΕΤΕΙ
1895*

Το έτος αυτό πιθανολογείται ότι κατασκευάσθηκαν και οι τοίχοι αντιστήριξης στη νότια τοιχοποιία του ναού.

Άγνωστο πότε ο ναός της Παναγιωπούλας χάνει την αυτοτέλειά του και προσαρτάται στον ιερό ναό του Αγίου Γεωργίου. Ο ναός, έως και σήμερα, αποτελεί λατρευτικό πόλο έλξης, ιδιαίτερα κατά την πανήγυρη της εορτής της Ζωοδόχου Πηγής. Επίσης κάθε Παρασκευή πραγματοποιείται θεία λειτουργία από τους ιερείς του Αγίου Γεωργίου, ενώ δεν λείπουν και οι "ιδιαι-

Η ανατολική όψη του ναού με την χαρακτηριστική κόγχη του Ιερού.

τερες" Θείες Λειτουργίες που λαμβάνουν χώρα καθ' όλο το διάστημα του έτους.

3. Αρχιτεκτονική του Ναού

Ο Ιερός ναός Ζωοδόχου Πηγής (Παναγιωπού-λα), κτίσμα του 19ου αιώνα, ανήκει στον τύπο της τρίκλιτης κεραμοσκεπούς βασιλικής - ενός τύπου που είναι διαδεδομένος στα χρόνια της τουρκοκρατίας σε πανελλήνια σχεδόν κλίμακα και ιδιαίτερα στο χώρο της Μακεδονίας. Η μορφή, ο τρόπος αλλά και τα υλικά δομής όπως στη συνέχεια θα δούμε, δίνουν την εντύπωση ενός λιτού εκκλησιαστικού μνημείου, που έχει υποστεί αρκετές, ατυχούς αρχιτεκτονικής αισθητικής, επεμβάσεις.

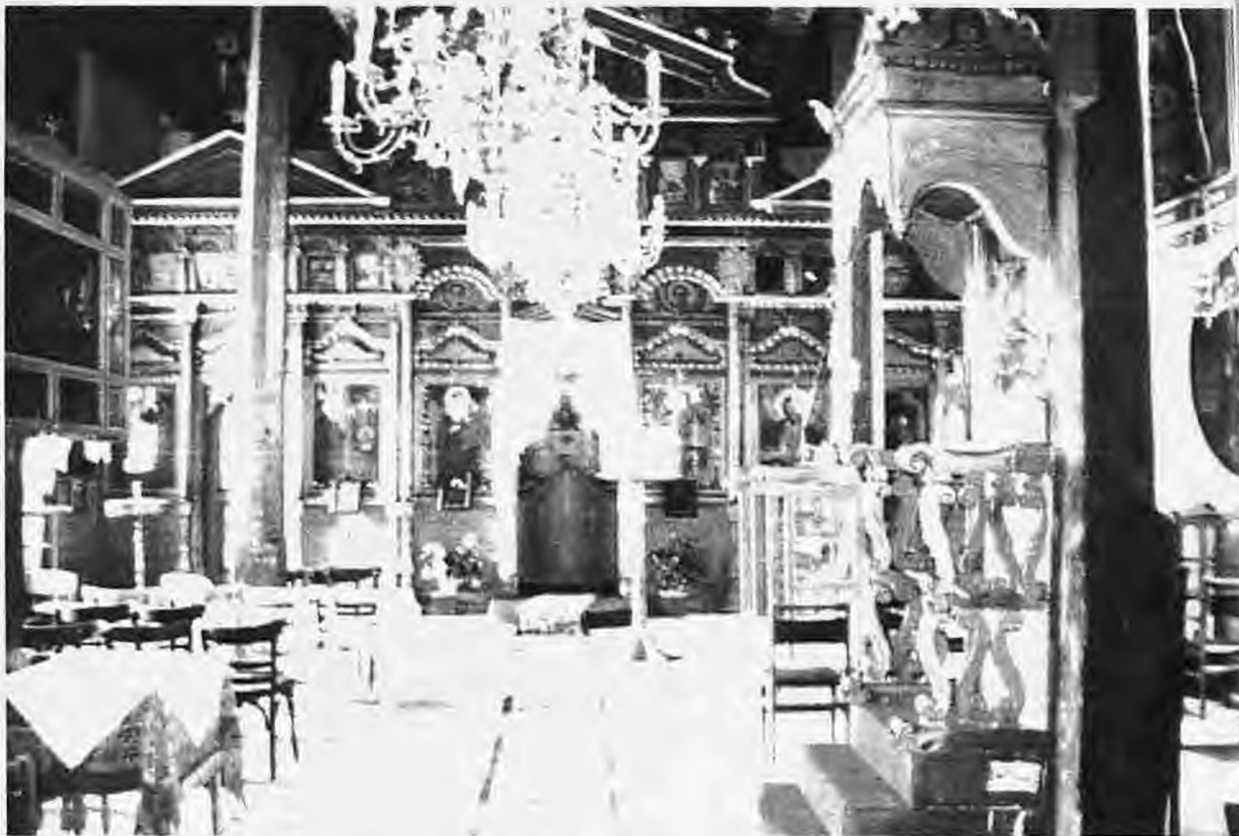
Ο ναός είναι ορθογωνικής κάτοψης διαστάσεων 21.20 X 11.40 μέτρων. Οριζοντιογραφικά διαμορφώνεται σε δύο ιδιαίτερους χώρους:

α) τον κυρίως ναό διαστάσεων 16.20 X 9.95 μέτρων, στο δυτικό τμήμα του οποίου περιλαμβά-

νεται ο χώρος εισόδου στο ναό και ο χώρος για την πρόσβαση στον γυναικωνίτη.

β) το Ιερό βήμα διαστάσεων 3.07 X 9.95 (δεν περιλαμβάνονται οι κόγχες του ιερού).

Η περιμετρική τοιχοποιία του ναού (παρολίθοδομη) είναι πάχους 0.75 μ. περίπου. Είναι επιχρισμένη και βαμμένη με ασβεστόχρωμα δύο χρωματισμών όπως φαίνεται και στις φωτογραφίες. Ο νότιος τοίχος αντιστηρίζεται με ογκώδεις για την κλίμακα του ναού τοίχους αντιστήριξης ύψους 3.90 μέτρων και διαστάσεων βάσεως 1.70 X 1.55 μέτρων. Ο ναός στην ανατολική του όψη έχει, όπως συνηθίζεται σε παρόμοια μνημεία της ίδιας εποχής, μια προεξέχουσα κόγχη, η οποία εξωτερικά κοσμεύεται με πέντε τυφλά αβαθή αψιδώματα, που καλύπτουν ολόκληρο το ύψος της, από μια ζώνη 80 εκατοστών από το έδαφος μέχρι το γείσο της επιστέγασης, που είναι κατασκευασμένη με κεραμίδια. Είναι η εποχή που στο χώρο της Μακεδονίας συνηθίζεται η διακόσμηση της κόγχης με τέτοια αψιδώματα, που ο

Γενική άποψη του εσωτερικού του ναού προς το τέμπλο του Ιερού

αριθμός τους ποικίλλει από περιοχή σε περιοχή.

Πάνω από τη δυτική και βόρεια είσοδο του ναού, υπάρχουν αβαθείς αβιογραφημένες εσοχές με θέματα τον Άγιο Θεοφάνη πολιούχο της Νάουσας και το θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής αντίστοιχα. Και οι δύο αβιογραφίες προστατεύονται με υαλοπίνακα. Η στέγη είναι δίρριχτη κεραμοσκεπής με μικρές τριγωνικές απομήσεις στην ανατολική και δυτική πλευρά, έτσι πάνω από την ανατολική και δυτική όψη, δεν σχηματίζεται τριγωνικό αέτωμα αλλά ένα τραπέζιο. Η σκεπή είναι κεραμοσκεπής.

Εσωτερικά, πέντε ζεύγη κίωνων χωρίζουν το ναό σε τρία κλίτη. Οι κίονες του ναού, είναι κατασκευασμένοι από ξύλο καστανιάς, τετραγωνικής διατομής, πλευράς 30 cm. Η διατομή στη βάση από το ύψος του ενός μέτρου και πάνω, για λόγους αισθητικής διαμόρφωσης, γίνεται εξα-

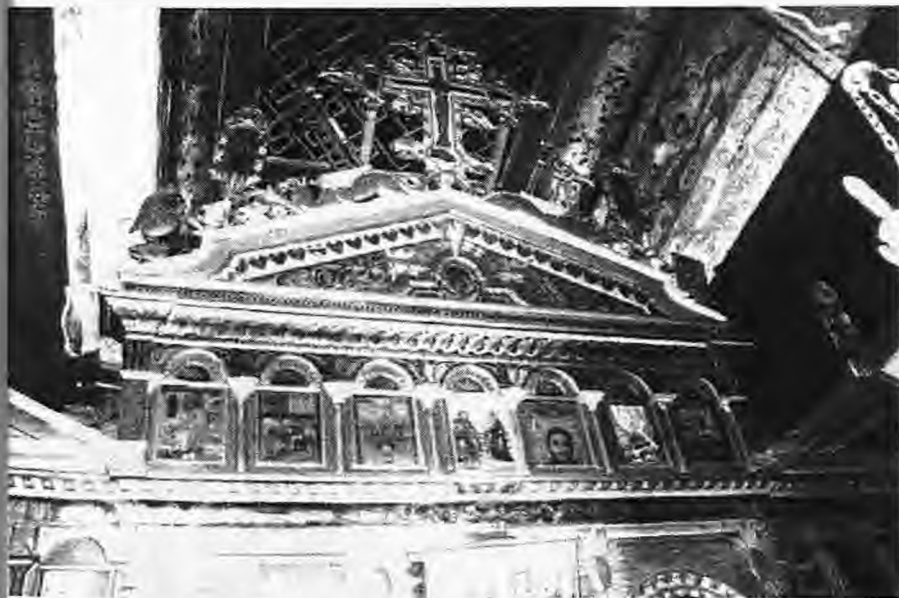

Το ξυλόγλυπτο τέμπλο με τις εικόνες

γωνική με απότμηση των τεσσάρων ακμών. Στην απόληξη τους οι κίονες φέρουν θαυμάσιο κιονόκρανο ενώ επιστρέφονται από επίσης ξύλινα τοξωτά επιστύλια. Η περιοχή μάλιστα υπεράνω των επιστυλίων είναι διακοσμημένη με πρόσωπα από τον χώρο των προφητών και των Ευαγγελιστών. Στον πρώτο κατά σειρά κίονα του βόρειου κλίτους, είναι τοποθετημένος ο άμβωνας του ναού, στον δεύτερο κίονα του νοτίου κλίτους το Δεσποτικό.

Ο ναός διαθέτει τον συνηθισμένο τύπο γυναικωνίτη σε δεύτερο επίπεδο πάνω από την κύρια είσοδο. Μια ξύλινη κλίμακα στη βορειοδυτική πλευρά του ναού, οδηγεί στο χώρο του γυναικωνίτη, του οποίου το περίγραμμα είναι σχήματος Π.

Ο οροφή του ναού αποτελεί σημαντικό καλλιτεχνικό δημιούργημα που οπωσδήποτε αναδεικνύει την ευσέβεια, αλλά και την οικονομική δυνατότητα των πιστών. Εκτός από τις διακοσμητικές συνθέ-

Το κεντρικό υψηλό τμήμα του τέμπλου

σεις από ξύλινους πηχίσκους, περιλαμβάνει στο κέντρο της, και εντός κύκλου, τη μορφή του Παντοκράτορα Ιησού Χριστού. Το δάπεδο του ναού είναι επιστρωμένο με κεραμικά πλακίδια που φέρουν γεωμετρικά σχήματα.

4. Το Τέμπλο, οι εικόνες και οι λοιπή εικονογράφηση του ναού

Το τέμπλο του Ναού είναι απλό μεν, εντυπωσιακό δε στο ύψος και απέριπτο, τοποθετημένο μπροστά από το πρώτο ζεύγος κίωνων του ναού. Ανήκει στον τύπο με την τριμερή καθ' ύψος διαίρεση. Ο θριγκός που παρεμβάλλεται ανάμεσα στη δεύτερη και την τρίτη ζώνη αυξάνει το ύψος του. Την κατώτερη ζώνη καταλαμβάνουν τα θωράκια. Ολο το τέμπλο έχει βαφεί με ελαιόχρωμα χρώματος λαδί, με "νερά" στον τύπο του ξύλου. Στο ίδιο χρώμα είναι βαμμένα τα βημόθυρα, το δεσποτικό, τα προσκυνητάρια και ο άμβωνας.

Η εικόνα του Χριστού...

Τα πλαίσια των εικόνων είναι βαμμένα με χρυσό χρώμα, ενώ άλλες επιφάνειες έχουν βαφεί με μπλε και λευκό, δίνοντας μια απλή μεν, αλλά αισθητικά όμορφη εντύπωση. Τέλος τα θωράκια των βημοθύρων είναι διακοσμημένα με θαυμάσια μοτίβα και χρώματα. Στην κύρια ζώνη του είναι τοποθετημένες έξι (6) εικόνες μεγάλων διαστάσεων, ίδιας περιόδου και τεχνοτροπίας και πιθανώς ίδιου αγιογράφου, με έτος πρώτης αγιογράφησης το 1860. Τη ζώνη συμπληρώνουν οι τρεις εικόνες των βημοθύρων διαφορετικής τεχνοτροπίας και μεταγενέστερης κατασκευής. Πιο αναλυτικά:

"Ο ΙΣ ΧΣ"

Είναι η πρώτη από τα δεξιά της Ωραιάς Πύλης, εικόνα του τέμπλου του ναού. Σημαντικό έργο της εποχής του 19ου αιώνα δημιουργήμα του ιερέως Αθανασίου από την Εδεσσα και Στεργίου από την Κοζάνη. Στο κάτω αριστερό τμήμα της εικόνας διαβάζουμε:

"+ δια χειρός Α
θανασίου Ιερέ
ως προτόπ(απα): εκ
βοδεινοίς και Στεργίου: εκ
Κοζάνης
1860 Μαΐου 20"

Ο ένθρονος Ιησούς Χριστός με το δεξί Του χέρι ευλογεί ενώ με το αριστερό κρατά ανοικτό Ευαγ-

...και η υπογραφή του ζωγράφου

γέλιο που αναγράφονται τα εξής:

**"ΕΓΩ ΕΙΜΙ / ΤΟ ΦΩΣ/ ΤΟΥ ΚΟΣΜΟΥ
Ο ΑΚΟΛΟΥΘΩΝ / ΕΜΟΙ ΟΥ ΜΗ
ΠΕΡΙΠΑΤΗ / ΣΕΙ ΕΝ ΤΗ / ΣΚΟΤΛΙΑ
ΑΛ ΕΞΕΙ ΤΟ / ΦΩΣ ΤΗΣ ΖΩΗΣ"**

Το θέμα συμπληρώνουν οι δύο αρχάγγελοι που παραστέκονται ευλαβικά δεξιά και αριστερά του Χριστού. Η εικόνα διακοσμείται με επίχρυσα καλύμματα που καλύπτουν το φωτοστέφανο και το δεξί χέρι του Χριστού.

"Ο ΑΓΙΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ ο Πρόδρομος"

Είναι η δεύτερη προς τα δεξιά εικόνα του τέμπλου. Ο Άγιος με το δεξί του χέρι ευλογεί, ενώ με το αριστερό του κρατά "επί πίνακος την κεφαλήν του". Με το αριστερό του χέρι επίσης κρατά ανοιγμένο ειλητήριο με τα εξής:

**"ΜΕΤΑΝΟΕΙΤΕ ΗΓΓΙΚΕ ΓΑΡ Η ΒΑΣΙΛΕΙΑ
ΤΩΝ ΟΥΡΑΝΩΝ"**

Πρόκειται για ένα επιζωγραφημένο έργο χωρίς ιδιαίτερα καλλιτεχνικά στοιχεία. Αγνωστος παραμένει ο δημιουργός του καθώς και ο χρόνος κατασκευής της επιζωγράφησης του. Από μια όμως αχνή σημείωση που παρατηρήσαμε, διαπιστώσαμε πως η αρχική εικόνα ήταν έργο του 188(:). Τη σημείωση αυτή σεβάστηκε πολύ ορθά ο καλλιτέχνης της επιζωγράφησης.

"ΤΑ ΕΙΣΟΔΙΑ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ"

Η επόμενη εικόνα του τέμπλου είναι αφιερωμένη στο γεγονός της εισόδου της μικρής Παναγίας στο ναό του Σολομώντος. Η Αγία Άννα και ο Ιωακείμ προσφέρουν τη μικρή τους κόρη στο ναό παραδίδοντας τη στον ιερέα. Την παράσταση συμπληρώνουν το πλήθος του κόσμου που παρακολουθεί ενώ στο βάθος διακρίνονται κτίμα από τον ναό. Για το έργο δεν γνωρίζουμε άλλα στοιχεία. Πιθανολογούμε όμως ότι μπορεί να είναι έργο του ιερέως Αθανασίου που αγιογράφησε και την εικόνα του Χριστού. Τα καλύμματα των φωτοστέφανων της Αγίας Άννας και της μικρής Παναγίας είναι επίχρυσα.

"Η ΕΝΘΡΟΝΟΣ ΠΑΝΑΓΙΑ"

Είναι η πρώτη από τα αριστερά της Ωροΐας Πύλης εικόνα του τέμπλου του ναού. Σημαντικό έργο της εποχής του 19ου αιώνα και δημιούργημα πιθανώς του ιερέως Αθανασίου από την Εδέσσα και Στεργίου από την Κοζάνη των δημιουργών της εικόνας του ΙΣ ΧΣ.

Η Παναγία με ιλαρό και παραμυθητικό βλέμμα κρατά τον μικρό Χριστό που με το δεξί του χέρι ευλογεί ενώ με το αριστερό κρατά ανοικτό Ευαγγέλιο. Δεξιά και αριστερά της Παναγίας παρευρίσκονται ευλαβικά οι δύο αρχάγγελοι σε μια στάση ετοιμότητας να υπακούσουν στο θέλημα του Θεού. Χαρακτηριστικός είναι ο θρόνος της Παναγίας, μοναδικός στο είδος του, αφού τα

Ο Ευαγγελισμός, εικόνα με διτικές επιδράσεις

διακοσμητικά κυκλικά μοτίβα έχουν σαν θέμα τους πρόσωπα από την Παλαιά Διαθήκη, που αναπαριστούν την Παναγία εκ της "ρίζης Ιεσαΐ". Τα καλύμματα των φωτοστέφανων καθώς και των δεξιών χειρών της Παναγίας και του Χριστού είναι επίχρυσα.

"Ο ΕΥΑΓΓΕΛΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΘΕΟΤΟΚΟΥ"

Είναι η επόμενη του τέμπλου με θέμα της τον Ευαγγελισμό της Θεοτόκου. Χαρακτηριστική εικόνα που φέρει αρκετά στοιχεία - επιδράσεις της δυτικής τέχνης και θεολογίας. Τόσον ο κρίνος που προσφέρει ο αρχάγγελος Γαβριήλ, όσον και τα κτίρια που συμπληρώνουν τη σκηνή του Ευαγγελισμού, είναι καθαρά δυτικής προελεύσεως. Άλλα στοιχεία δεν αναφέρονται. Το έργο, ως προς τη θέση του στο τέμπλο, δημιουργεί πρόβλημα ως προς την ονομασία του ναού. Στη θέση αυτή έπρεπε να βρισκόταν η εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής. Αντ' αυτού όμως η εικόνα της Ζωοδόχου Πηγής βρίσκεται στο δεξιό προσκυνητάριο που πλαισιώνει το τέμπλο. Κανείς μπορεί να υποστη-

Ζωγραφισμένο επιστύλιο (χωρίς επιζωγραφήσεις ευτυχώς)

ρίξει πως η αρχική ονομασία του ναού ήταν προς τιμή του Ευαγγελισμού της Θεοτόκου. Κάτι που δεν τεκμηριώνεται από τις έως σήμερα γνωστές πηγές. Παρόμοιο πρόβλημα διαπιστώσαμε και στο ναό της Παναγίας.

"Η ΣΥΝΑΞΙΣ ΤΩΝ ΑΡΧΑΓΓΕΛΩΝ"

Είναι η επόμενη και τελευταία εικόνα του τέμπλου με θέμα της τη σύναξη των Αρχαγγέλων. Το θέμα αυτό όπως είδαμε είναι προσφιλές στο χώρο της Νάουσας, αφού ο πολιούχος της πόλης, ο Άγιος Θεοφάνης, υπήρξε για ένα διάστημα ηγούμενος της Ιεράς Μονής Δοχειαρίου στο Άγιο Όρος, όπου η μονή ετιμάτο και τιμάται έως σήμερα στη μνήμη των Ταξιαρχών. Πρόκειται για έργο του 19ου αιώνα χωρίς να φέρει άλλα πληροφορικά στοιχεία.

Η επόμενη ζώνη του τέμπλου περιλαμβάνει εικόνες μικρού μεγέθους, με θέματα από τη ζωή και τα θαύματα της Παναγίας ίδις τεχνοτροπίας με τις μεγάλες που αναφέραμε. Στη θέση του κεντρικού

Λεπτομέρεια οροφής με τον Παντοκράτορα

τους το τέμπλο γίνεται ακόμη ψηλότερο με την προσθήκη τέταρτης ζώνης, η οποία επιφέρεται με τα "λυπηρά" κατά δυτική επίδραση, που αποτελεί όμως συνέχεια παλαιότερων Βυζαντινών έργων. Ο σταυρός έχει ίσες ραίες με τρίλοβα άκρα και στη βάση του ένα ζεύγος δρακόντων, που στηρίζουν τις κολόνες της Παναγίας και του Αγίου Ιωάννου. Η όλη σύνθεση εδράζεται επί τριγωνικής βάσεως η οποία διακοσμείται από αγιογραφημένη μορφή αγγέλου και άλλα διακοσμητικά ξυλόγλυπτα στοιχεία. Έτσι ακριβώς πιστεύεται το τέμπλο με μικρότερα όμως τρίγωνα και χωρίς καμία σύνθεση επί αυτών, το βόρειο και νότιο κλίτος.

ΠΡΟΣΚΥΝΗΤΑΡΙΑ

Ο ναός διαθέτει συνολικά τέσσερα ξυλόγλυπτα προσκυνητάρια. Τα δύο από αυτά βρίσκονται στα άκρα του τέμπλου ενώ τα άλλα δύο στην είσοδο του κυρίως ναού μπροστά από τις δυο πρώτες κολόνες που διαμορφώνουν τα κλίτη του ναού. Αναφέρουμε σχετικά:

"Ο ΑΓΙΟΣ ΕΥΣΤΑΘΙΟΣ"

Το πρώτο από τα αριστερά του τέμπλου προσκυνητάρια του ναού έχει ως θέμα του τον Άγιο Ευστάθιο. Πρόκειται για τον πρώην ανωλότατη στρατηγό Πλακίδα και ύστερα από τη θαυμαστή πρόσκληση που του έγινε από τον ίδιο τον Χριστό, βαπτίστηκε αλλά και μαρτύρησε αυτός και η οικογένειά του για τον Χριστό. Ο Άγιος παριστάνεται έφιππος τη στιγμή που τιμάζεται με το δόρυ του να κτυπήσει το ελάφι άμεσα από τα κέρατα του οποίου είχε εμφανιστεί ο σταυρός. Στα δύο κατακόρυφα άκρα της κολώνας έχουν ιστορηθεί δέκα σκηνές από τη ζωή του μαρτύριου του Αγίου, ενώ στο άνω μέρος της κολώνας εικόνας, εντός κύκλου, παρίσταται χορός Αγίων που έχουν στο κέντρο τους τον Χριστό. Για το έργο αυτό δεν έχουμε άλλα στοιχεία. Ο μόνος άρχοντος είναι μόνο το κάλυμμα του δόρατος του Αγίου.

"Ο ΖΩΟΔΟΧΟΣ ΠΗΓΗ"

Ο "κολοβομένος" άμβωνας κρεμασμένος στην χαρακτηριστική οκταγωνική ξύλινη κολώνα.

Το δεύτερο προσκυνητάρια στο δεξιό μέρος του τέμπλου έχει ως θέμα του το θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής. Όπως και προηγουμένως σημειώσαμε, η εικόνα αυτή θα έπρεπε να βρισκόταν δίπλα από την Παναγία αφού ο ναός τιμάται στο θαύμα της Ζωοδόχου Πηγής. Αγνωστοί παραμένουν πάντως οι λόγοι αυτής της μετάθεσης. Στο κάτω και δεξιό μέρος της εικόνας διαβάζουμε:

ΔΙΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗ
ΜΠΟΥΖΑΛΗ:
Χ: ΖΗΣΗ: ΙΩ

"Ο ΑΓΙΟΣ ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΣ"

Είναι το πρώτο από τα αριστερά προσκυνητάρια κοντά στην είσοδο του Ναού. Αποτελεί έργο της

ιδίας εποχής με στοιχεία δυτικής τεχνοτροπίας χωρίς ιδιαίτερο αισθητικό αποτέλεσμα. Το κέντρο της εικόνας καταλαμβάνει ολόσωμη τη μορφή του Αγίου που με το δεξί του χέρι ευλογεί, ενώ με το αριστερό του κρατά κλειστό Ευαγγέλιο. Στις άκρες της η εικόνα πλαισιώνεται από δέκα παραστάσεις που αναφέρονται σε γεγονότα από τη ζωή του Αγίου. Αλλα στοιχεία δεν αναφέρονται.

"ΟΙ ΑΓΙΟΙ ΠΑΝΤΕΣ"

Είναι το πρώτο δεξιά προσκυνητάριο κοντά στην είσοδο του ναού, που παριστά τη σύναξη όλων των Αγίων. Την κεντρική θέση στην εικόνα κατέχει η μορφή του Χριστού που πλαισιώνεται από την Παναγία και τον Άγιο Ιωάννη τον Πρόδρομο. Δεξιά και αριστερά τους διατάσσονται οι Άγιοι Απόστολοι. Πάνω από αυτούς οι Αγγελικές δυνάμεις, ενώ κάτω σε δύο σειρές οι Άγιοι άνδρες και γυναίκες της εκκλησίας μας πρωτοστατούντων των Αγίων Κωνσταντίνου και Ελένης και οι Άγιοι της παλαιάς Διαθήκης. Στο κάτω μέρος της εικόνας διαβάζουμε:

"Μνήσθητι κύριε του Δούλου σου Αδάμου, συν της συμβ: και των τέκνων αυτού εις μνημόσινον αιώνιον, 1863 Αυγούστου 10. Κ διά χειρός Αναστασίου Ναουσ".

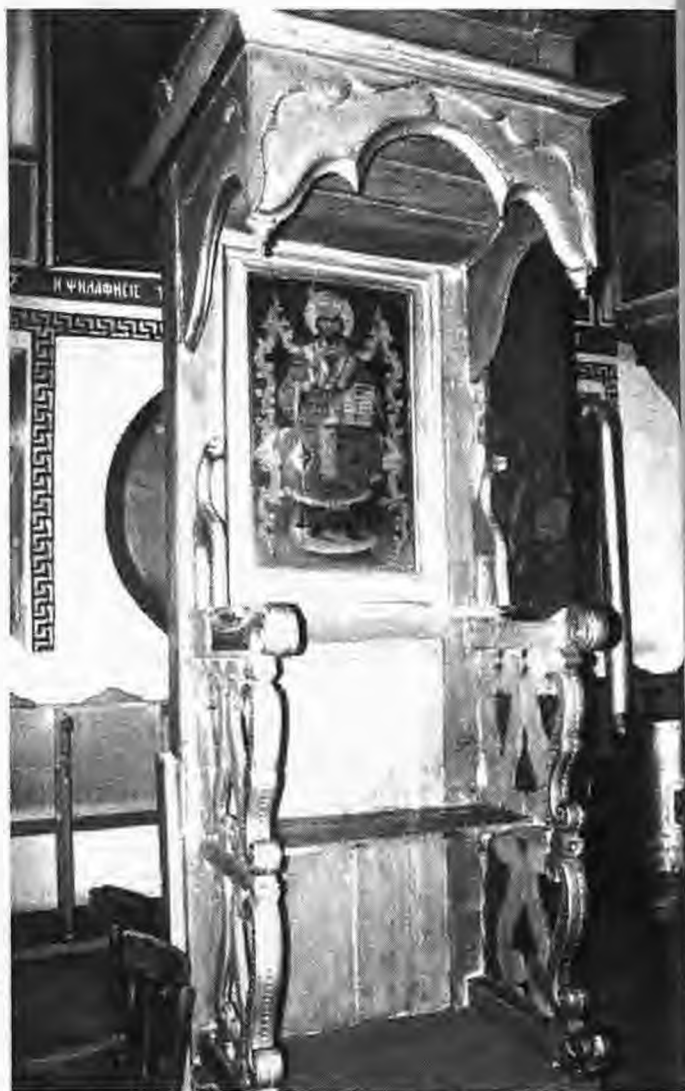
ΤΟΙΧΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ο Ι. Ζωοδόχου Πηγής είναι ο δεύτερος (μετά τον ναό του Αγίου Γεωργίου) ναός της Νάουσας που φέρει σε όλες του σχεδόν τις επιφάνειες αγιογραφίες, που είναι δυστυχώς επιζωγραφημένες. Άγνωστος παραμένει ο χρόνος της πρώτης αγιογράφησης του ναού καθώς και ο ή οι δημιουργοί τους. Τα πλέον πρόσφατα στοιχεία σχετικά με την αγιογράφηση του ναού αναφέρουν ως χρόνο "ανανέωσης" των αγιογραφιών το έτος 1993 από τον ντόπιο αγιογράφο της πόλης κ. Χασιούρα. Αξίζει πάντως η Αρχαιολογική Υπηρεσία να προβεί σε διερευνητικές τουλάχιστον αποκαλύψεις της αρχικής μορφής των τοιχογραφιών.

Ολόκληρη η επιφάνεια του Ναού είναι χωρισμένη σε δύο ζώνες. Η πρώτη από πάνω προς τα κάτω περιλαμβάνει θέματα από τη ζωή του Κυρίου (βόρεια και νότια εσωτερική επιφάνεια καθώς και παραστάσεις από την Παλαιά Διαθήκη (δυτική). Ενώ η δεύτερη περιλαμβάνει μορφές αγίων. Όλες φέρουν το όνομα του δωρητή καθώς και την ημερομηνία επιζωγράφησης του έργου. Αγιογραφημένο είναι επίσης το ιερό βήμα, οι τοξοστοιχίες και η οροφή.

5. Ιστορικοκατασκευαστική ανάλυση

Η ύπαρξη του ναού πιθανολογούμε ότι πέρασε από τέσσερις φάσεις. Η πρώτη αφορά την ύπαρξη του πριν από τον Απρίλιο του 1822, δηλαδή

Ο Δεσποτικός Θρόνος

Γενική άποψη του εσωτερικού του ναού προς την κεντρική είσοδο

πριν την καταστροφή της πόλης. Η δεύτερη αφορά το διάστημα από το 1822 έως και το 1864, έτος της πρώτης ανακαίνισης, η τρίτη από το 1864 έως το 1895, έτος της δεύτερης ανακαίνισης, και η τέταρτη από το 1895 έως και σήμερα.

Στοιχεία για το πως ήταν ο ναός μέχρι τον χαλασμό της Νάουσας δεν διαθέτουμε. Ο ναός σύμφωνα με τις προαναφερθείσες περιγραφές του αφορούν τον χαλασμό της πόλης, ασφαλώς και καταστράφηκε. Αγνωστο όμως είναι το μέγεθος των καταστροφών. Εικάζουμε όμως ότι θα ήταν σημαντικές. Ετσι ακολουθεί η δεύτερη φάση της ζωής του κτιρίου, που το βρίσκουμε εγκαταλειμμένο για 38 περίπου χρόνια, ως το 1864 δηλαδή, οπότε ξεκίνησε και η τρίτη φάση της ζωής του μνημείου. Πιθανολογούμε πως οι τεχνίτες που ανέλαβαν το έργο της ανακαίνισης στα 1864, θα βρήκαν μπροστά τους ένα χορταριασμένο ασκεπές κτίριο χωρίς κουφώματα και άλλα σημαντικά μορφολογικά στοιχεία. Ετσι η νέα μορφή που απέδωσαν στο ναό δεν είναι σίγουρο πως αποτελεί επανάληψη της αρχικής.

Στο συμπέρασμα αυτό συνηγορούν:

- Η μορφή της κόγχης
- Τα εσωτερικά δομικά στοιχεία του ναού.

Αγνωστος επίσης παραμένει ο χρόνος κατασκευής των τοίχων αντιστήριξης στη νότια πλευρά του ναού. Αν ο ναός με τον χαλασμό είχε πράγματι καταστραφεί ολοσχερώς, υπόθεση που δεν έχει πολλές πιθανότητες, αφού ο χώρος του κατά τη διάρκεια της πολιορκίας χρησιμοποιήθηκε ως στρατηγείο του τούρκου διοικητή Λουμπούτ και εφρουρείτο ασφαλώς, δεν θα υπήρχε λόγος υποστήριξης της νότιας τοιχοποιίας, αφού θα κατασκευάζονταν νέα. Πρόκειται επομένως για μεταγενέστερη του έτους 1864 εργασία υποστήριξης του κτιρίου. Πράγματι σύμφωνα και με την άποψη του κ. Μπάιτση, οι τοίχοι αντιστήριξης κατασκευάστηκαν στην αρχή της τέταρτης φάσης της ζωής του κτιρίου, δηλαδή το 1895. Μεταγενέστερες είναι και όλες οι άλλες εξωτερικές επεμβάσεις που αφορούν τη χρωματική απόδοση του κτιρίου. Από τότε μέχρι σήμερα δεν πραγματοποιήθηκαν άλλες σημαντικές επεμβάσεις, πλην των αναγκαίων εργασιών συντήρησης.

"Τα Καμένα"

της Λευκής Σαμαρά

Τα "Καμένα", σήμερα Πλατεία Διοικητηρίου, ήταν το εμπορικό κέντρο της Νάουσας μέχρι τον Αύγουστο του 1949 που κάηκαν. Σε αυτήν την πλατεία γινόταν τα παζάρια και οι ανταλλαγές των προϊόντων και γύρω της ήταν χτισμένα τα περισσότερα αρχοντόσπιτα που είχαν και από κάτω τα μαγαζιά τους, οι περισσότεροι.

Στην Πλατεία Καμμένα κατέληγε η οδός "Ζαφειράκη", η "Δημαρχίας", "Χ" Γρηγοριάδη", η "Ρήγα Φεραίου", ένας δρόμος που οδηγούσε στην εκκλησία της Μεταμόρφωσης και η "Περδικάρη".

Κατάμεσής της Πλατείας, βόρεια, ήταν "φυτευτό" το σπίτι του Κρουσταλίτη (στην φωτο-

γραφία, μεταγενέστερη, είναι το ταξί) ένα διώροφο κτήριο παλαιό, που στα μαγαζιά του κάτω στέγαζε το υποδηματοποιείο του παππού μου Γιάννη Ρουβέτη, που έκανε τα κουμπωτά παπούτσια, το τσαρουχάδικο του Παλιομάτσκα και κρεοπωλείο.

Στα επάνω δωμάτια στεγαζόνταν ο σύλλογος "Αθηνά" και ύφανε πανιά ο γαμπρός του Παλιομάτσκα ο Ζαχαράκης. Το οίκημα αυτό υπήρχε μέχρι το 1911.

Κοιτάζοντας την παρακάτω φωτογραφία, δεξιά βλέπουμε στην γωνία πλατείας και σημερινής Περδικάρη, το σπίτι του Γκούντα, που από κάτω είχε τις αντιπροσωπεΐες του Γεωρ. Τόπος

Τα "Καμένα" πριν την καταστροφή του '48

που που-
λούσε νή-
ματα και υ-
φάσματα
ώσπου το
πήρε ο δαι-
μόνιος Με-
γαλοπολί-
της Βασίλης
Μαρνέρης
και στέγα-
σε το βι-
βλιοχαρτο-
πωλείο,
πρακτορείο

εφημερίδων και εκτυπωτήριο στο οποίο τυπώνονταν και όλες οι προκηρύξεις κατά των Γερμανών στην κατοχή.

Συνέχεια ήταν το σπίτι του Γιώργη του Πεχλιβάνου και ο δρόμος για την Μεταμόρφωση.

Ο Γεώργιος Πεχλιβάνος είχε παντρευτεί την Ανθία του Τσίτση, που ήταν όχι μόνο η πιο

Γεώργιος Χριστοδούλου Τσίτσης

Αντώνιος Γεωργίου Τσίτσης
(φωτογραφία στο Κάιρο)

όμορφη της γει-
τονιάς αλλά εί-
χε και φοβερή
προσωπικότη-
τα, τέτοια που
κανείς ποτέ δεν
την προσφώνη-
σε με το επώνυ-
μο του συζύγου
της "Εμεινε πά-
ντα η Ανθία του
Τσίτση" λέει με
καμάρι ο γιος
της Κωστάκης
Πεχλιβάνος,
σήμερα εννενή-

ντα τεσσάρων ετών.

Το σπίτι του Πεχλιβάνου γωνιακό, συνέχιζε με του Τσίτση τα υφαντήρια

Απέναντι από του Πεχλιβάνου ήταν του Δημητριάδη του Μπέμπη, του Σιπητάνου, του Αργυρού και του Τζιόλα, γωνιακό που οδηγούσε στην

Εκ δεξιών: Δημήτριος, Νικόλαος, Κωνσταντίνος, Μενέλαος Πεχλιβάνου

Ο βιβλιοπώλης Βασίλειος Μαρινέρης με την γυναίκα του Μαρία

Μεταμόρφωση, το Σεφέρτζειο και το Παρθεναγωγείο, με διπλανό του το οίκημα που έμενε ο παπάς της εκκλησίας.

Επί της σημερινής Ρήγα Φεραίου, όπως κοιτάζουμε την εικόνα δεξιά, ήταν, εκτός από το γωνιακό του Μπέμπη του Δημητριάδη, του Μητσιγγόλα, του Γεωργιάδη, του Χατζηπαράσχη και του Τύμη, γωνία στο σοκάκι που οδηγούσε πάλι στην εκκλησία και τα σχολεία.

Απέναντι ακριβώς γωνία Ρήγα Φεραίου -Δημητριάδη, ήταν το παλιό σπίτι του Κύρτση, που το αγόρασε ο Λυσιμάχος και εκεί πήγε νύφη την γυναίκα του την Σοφία του Λόγγου.

Θυμάμαι κι εγώ την αυλή με τα πετραδάκια και την γούβα που έκανε κάτω από τα σκάλα, που κατά τα λεγόμενα του μαχαλά βρέθηκε το καζάνι με τις λίρες από τον Κύρτση ο οποίος από

εργάτης γης, από το Ντραζίλοβο βρέθηκε βιομήχανος. Λόγια που τα ακούγα με μαζί με την Εφη Πλαταρίδου κόρη της Μ. Βλάχου (Λυσιμάχου), όταν πηγαίναμε να παίξουμε στις γιαγιάς Σοφίας. Και μετά όταν βρισκόμασταν ψάχναμε για ... καζάνια με λίρες .

Δίπλα, κατεβαίνοντας βόρεια της πλατείας επί της Ρήγα Φεραίου ήταν το σπίτι του Εβραίου Μπουρλά που πουλούσε υφάσματα, του Μπουμπουλιά, που υπάρχει και τώρα, του μουσικοδιδάσκου Αλέκαντη (Αλ. Κουϊμτζή), του Τσίτση (που είναι και σήμερα) και του Σέρμπου .

Σαν όνειρο περνάει το χαμογελαστό πρόσωπο του Τέλη του Σέρμπου στο ραφείο του, με τα γυαλιά κρεμασμένα πολύ κοντά στη μύτη και τη μεζούρα μόνιμα στο λαιμό, τον λαλά Τέλη όπως τον λέγαμε βλάχικα, που μας έκανε με τους σίχους του, μισά ελληνικά και μισά βλάχικα να ξεκαρδιζόμαστε στα γέλια. Ήταν ο πιο κεφάτος της πλατείας. Σήμερα στον ίδιο χώρο στεγάζεται το κατάστημα δώρων της Μαρούλας Πεχλιβά-

Ο Τέλης Σέρμπος εν... δράσει

Ο Λάλα-Τέλης ράβοντας στη λιακάδα της πλατείας

νου.

Κάτω από το σπίτι του Αλέξαντη ήταν το σαγματοποιείο "Ειλικρίνεια" του Γουτιάνου και του πεθερού μου Γ. Σαμαρά που έφτιαχναν και επιδιόρθωναν τα σαμάρια, τα ... ανταλλακτικά της εποχής.

Κολλητό με το ραφείο του Σέρμπου ήταν το καφενείο "τα Ηλύσια" μέχρι τη σημερινή Χ"Γρηγοριάδη (που οδηγεί στη Λαϊκή αγορά) που τέλειωνε με το κουρείο του Τούρκου Μασμαντί (αργότερα κουρείο Τσικιτίκου) και ακολουθούσαν προς το στενό το σιδεράδικο του Περισοράτη, ένα χρυσοχοείο και ο φούρνος του Μπουμπουλιά.

Απέναντι ακριβώς (παλιό ΤΕΒΕ) πάνω στην πλατεία ήταν το χασάπικο του Καληώρα, του Καμπίτη, οι αδελφοί Νικόλτσι. Εκεί ήταν και η μπιραρία του Γρέζιου, το κτήριο της Ηλεκτρικής Εταιρίας Ναούσης, με τον Λάλα κλειδοκράτορα να ανάβει και να σβήνει τα φώτα, το μπακάλικο και κατόπιν φαρμακείο του Μπέρσο, η Χωροφυλακή και κατόπιν Εφορία, κάτω από το σπίτι του Μπίλη και στο σημερινό Κούντζουλα, της Ρένας και Μανουέλας ήταν του Ματζέλα από όπου άρχιζε η σημερινή Δημαρχίας και Ζαφειράκη.

Το σημερινό ζαχαροπλαστείο Τζέπου ήταν του Χατζηνώτα που είχαν τα κουκούλια, στη συνέχεια ήταν ένα συμβολαιογραφείο το σημερινό κτήριο του Μούγγρη, το σπίτι του Σιούγγαρη και ακολουθούσαντα Περδικαραϊκά. Από κάτω ήταν το κρεοπωλείο του Στουμπιάρη, το χοροδιδασκαλείο του Νάντη και μετά το κουρείο του Γιάννη του Σιούγγαρη και στη συνέχεια το περίφημο ζαχαροπλαστείο "Κρίνος" και ο φούρνος του Φεΐδαρη κάτω από το σπίτι του Γκέρου (σήμερα γωνία Περδικάρη - Βύρωνος).

Όλα τα σπίτια της νότιας πλατείας έβλεπαν και στην Αράλιτσα και της Σοφρώνιου και είχαν πίσω μπαχτσέδες που έβλεπαν στον Αγία - Σωτήρη.

Όλα τα είχε η πλατεία "Καμένα". Όλη η οικο-

Οι τότε "νεοσσοί" του μαχαλά Πάνος Μαρνέρης, Τάκης Μάντσος, Μίμης Πεχλιβάνος

Κυριακάτικο ξύπνημα: Εκδρομή

νομική και κοινωνική ζωή της Νάουσας περνούσε απ' εκεί, κουκούλια, ζαρζαβατικά, σταφύλια πουλιόνταν σε μαγαζάκια με τενεκεδένια οροφή - υπόστεγα και από εκεί πολλοί Ναουσαίοι αγόραζαν σταφύλια για να κάνουν το κρασί για το σπίτι τους και για πούλημα.

Τότε κοντά στις αρχές του 20ου αιώνα είχαν έρθει και οι Μπουτάρηδες στη Νάουσα και άρχισαν να φτιάχνουν κρασί.

Μια καλή χρονιά, πήραν πολλά βαρέλια από τον Μανωλούση και τα γέμισαν δικό τους εκλεκτό κρασί που το πουλούσαν και σε πιο φτηνή τιμή από τους υπόλοιπους, με αποτέλεσμα να γίνεται ανάρπαστο. Τα βαρέλια τα είχαν αποθηκεύσει σε σπίτια Ναουσαίων της πλατείας, τα οποία επίσης πουλούσαν κρασί και δεν άντεχαν τον ανταγωνισμό των Μπουτάρηδων. Γι' αυτό, ένα βράδυ, τους άνοιξαν όλα τα βαρέλια και το πρωί η Αράπιτσα "έτρεχε κρασί", όπως θυμάται ο Θόδωρος Λίππας. Παρ' όλα αυτά οι Μπουτάρηδες προχώρησαν ακάθεκτοι και υποσχέλισαν πολύ γρήγορα τους άλλους.

Γωνία Περδικάρη και Γκούντα, πηγαίνοντας προς τα Μπατάνια, ήταν πάλι του Περδικάρη μετά αυλή και μετά του Τσίτση, που ίσως πολλοί να θυμούνται την μετέπειτα χτισμένη βιλίτσα με τα τριαντάφυλλα και ένα παλιό σπίτι με πέρασμο από την εκκλησία στην οδό Περδικάρη και μετά το σπίτι του Πεχλιβάνου, πεθερού του Σταύρου Λαναρά, του Χ' Γρηγοριάδη και του Επαμεινώντα του Χ' Παράσχη, έκλεινε μέχρι τη Σωφρονίου που ανηφόριζε στο αρχοντικό του Μανωλούση απέναντι από το Επισκοπείο και την εκκλησία. Το αρχοντικό (σημερινό ΚΑΠΗ) είχε δυο πόρτες από τις οποίες περνούσαν τους πεθαμένους για να βγουν στη Σωφρονίου και μετά από εκεί στο τότε νεκροταφείο της Βαγγελίστρας.

Σήμερα όλο το τετράγωνο Γκούντα, Τσίτση Πεχλιβάνου, είναι το διοικητήριο και η πλατεία του.

Μετά το κάψιμο, στον εμφύλιο το 1949, το απαλλοτρώσε, ο αείμνηστος Φιλώτας Κόκκινος επισύροντας μέχρι σήμερα την μήνιν των ιδιοκτητών, ενώ τα υπόλοιπα πουλήθηκαν σαν οικό

...εδα, γιατί οι νοικοκυραίοι τους πήραν των
...ματιών τους και εγκαταστάθηκαν στη Θεσσα-
...ονίκη και Αθήνα .

Το σημερινό σούπερ μάρκετ του Τσίλη ήταν τα
...ερδικαράϊκα καθώς και το κατάστημα της
...Μαρούλας της Γιαννικουρή στη θέση του " Κρί-
...ου " και το μπαρμπέρικο .

Μετά ήταν το σπίτι του Γκέρου, του Ρόπτη, το
...τενό του Χ"Παράσχη, του Καρδολάμου του
...ράνου (Λίππα), του Καμτσικά, του Ντίκου και
...ρχιζε η πέτρινη γέφυρα, τα Μπατάνια.

Το σπίτι του Χ"Παράσχη κάηκε, κατά λάθος,
...πό Μακεδονομάχους, και αυτή ήταν η αιτία
...ου ο Χ"Παράσχος αρνήθηκε να πληρώσει στη
...αουσαϊκή κοινότητα τις λίρες που χρωστούσε
...αν συνδρομή για να πάρει άδεια γάμου. "Αφού
...ρείς δεν μεριμνήσατε σαν κοινότητα για το σπίτι
...ου, δεν πληρώνω " διεμήνυσε .

Φυσικά ο γάμος έγινε, ένας γάμος με πολύ

μεγάλη ιστορία στην οποία ανακατεύτηκαν μέ-
...χοι και εξαρχικοί ιερείς και το σπίτι ξαναχτίστη-
...κε " πέτρα και λίρα που στάλθηκαν κουβανός "
...από την Αίγυπτο όπου εμπορεύονταν οι Χ"Πα-
...ράσχηδες .

Τα "Καμένα" μια περιοχή της ρομαντικής πα-
...λιάς αρχοντικής Νάουσας, που επιχειρήθηκε να
...ξαναζωγραφιστεί με πολλές αφηγήσεις, πολλές
...προσωπικές αναμνήσεις και πολύ αγάπη για την
...πόλη μας και την ιστορία της κάθε παλιάς γειτο-
...νιάς

(Ευχαριστώ τους κ. Θεόδωρο Λίππα, Κωστά-
...κη Πεχλιβάνο, Πάνο Μαρόνη, Ζωή Αγοραστού
...Μαρούλα Πεχλιβάνου, Ευγενία Τσιώτσιου -
...Τσίτση, Ελένη Σέρμπου - Ματσακίδου για την
...αμέριστη βοήθειά τους στην συγγραφή του κει-
...μένου και το φωτογραφικό υλικό)

Η ζωή συνεχίζεται και μετά την καταστροφή.

Από αριστερά Πάνος Μαρόνης, Μπέμπα Παπαγιάννη Χατζηδημητρίου, Ντόρα Στράτου (Αλοκριά)

Πασχαλινά έθιμα στη Νάουσα

του Πέτρου Δεινόπουλου

Μεγάλη η γιορτή του Πάσχα στην Ελλάδα μεγαλύτερη κι από τα Χριστούγεννα, που βρίσκονται στην πρώτη θέση των Λαών του Βορρά, διότι εκεί τα συνδέουν με τον τερματισμό της μεγάλης νύχτας και το μέγαλωμα της ημέρας. Το ελληνικό Πάσχα συνδέεται με την άνοιξη, με την Ανάσταση του Θεανθρώπου και της φύσεως. Δικαιολογημένοι, συνήθως οι πανηγυρισμοί που συνοδεύονται φυσικά και από γαστρονομικές απολαύσεις.

Στην Ελλάδα την πρώτη θέση στο πασχαλινό τραπέζι είχε το αρνί. Κάθε οικογένεια έπρεπε να σφάξει το αρνί της Πασχαλιάς. Το ίδιο και στη Νάουσα με τη διαφορά ότι αντί για οβελία που ήταν σπάνια εξαίρεση, κυριαρχούσε ο νταβάς στο φούρνο με φρέσκα κρεμμυδάκια. Ήταν ο κανόνας που αργότερα περιέλαβε και τη μαγειρίτσα, αλλά και τον οβελία που ψηνόταν και εξακολουθεί να ιγνείται σε κάποια εξοχή.

Το μαγείρεμα του Πασχαλινού νταβά γινόταν "συλλογικά" σ' ένα σπιτικό φούρνο της γειτονιάς φουρνίζονταν οι νταβάδες πολλών οικογενειών. Κατόπιν σφραγιζόταν η πόρτα του και η "πύρα" με λάσπη. Το άνοιγμα γινόταν μετά τη δεύτερη Ανάσταση, τη Λειτουργία της Αγάπης. Ολη αυτή η διαδικασία συμβόλιζε την ταφή, το σφράγισμα του τάφου και την Ανάσταση του Χριστού.

Πασχαλινά τσουρέκια κ.λ.π. δεν είχαμε στη Νάουσα. Στη θέση τους είχαμε τα εφτάζυμα "κουλίκια" το ζύμωμα τους ήταν έργο ηλικιωμένων γυναικών που ήξεραν τη δύσκολη συνταγή με τη μαγιά από ρεβίθια. Όταν πετύχαιναν τα κουλίκια - πολλές φορές η μαγιά "έσβηνε" γιατί όπως έλεγαν ήταν "αναιμική" η πεθερά διάλεγε το καλύτερο "κουλίκι" και το έστελνε δώρο στη μηνηστή του γιού της. Επειδή, όμως το ζύμωμα των κουλικιών και η επιτυχία τους ήταν προβλη-

ματική, υπήρχε και η σίγουρη λύση των έτοιμων κουλικιών που παρασκεύαζαν τα φουρνάρικα, τα οποία έβγαζαν στον κλήρο τα εφτάζυμα κατά πεντάδες που περιλάμβαναν κουλίκια πέντε διαφορετικών μεγεθών. Τι χαρά κάναμε όταν ερχόταν στο σπίτι ο παραγιός του φούρναρη να μας φέρει τα κουλίκια που κερδίσαμε για να πάρει κι αυτός το ρεγάλο του, ένα δίφραγκο ή ένα τάλιρο!

Το βάψιμο των αυγών άρχιζε τη Μ. Τετάρτη με τα τρία πρώτα αβγά, ενώ όλα τα υπόλοιπα βάφονταν τη Μ. Πέμπτη. Η επιτυχία στο βάψιμο θεωρούνταν ως καλός οιωνός ενώ το αντίθετο προκαλούσε ανησυχίες, ότι κάτι κακό θα συμβεί στο σπίτι.

Το βράδυ του Μ. Σαββάτου ο "κράχτης" ο νεωκόρος της εκκλησίας περιέρχονταν την περιοχή της ενορίας και με ένα ρόπαλο χτυπούσε τις πόρτες των σπιτιών για να πληροφορηθούν οι ένοικοι ότι πρέπει να σταματούν για την Ανάσταση ή να ξυπνήσουν όσοι είχαν κοιμηθεί νωρίτερα, προκειμένου ν' αντέξουν στη συνέχεια της Λειτουργίας, να μη φύγουν δηλαδή μόλις ακούσουν τον "Καλό το λόγο". Οι νοικοκυρές φρόντιζαν να σηκώσουν από τη φωλιά τους και τις "κλωσσαριές" τις όρνιθες δηλαδή που κλωσούσαν τ' αυγά τους!

Τις μέρες του Πάσχα, οι πιτσιρικάδες αλλά και μερικοί μεγάλοι διασκεδάζαν με την "κοίνια" που στήνονταν σε κάποιο δέντρο του κήπου που διέθεταν τότε όλα σχεδόν τα σπίτια στη Νάουσα. Στην τσέπη τους φρόντιζαν να έχουν ένα πασχαλινό αβγό και μια πέτρα "σιδερένια" για να είναι υγιείς σαν το σίδηρο. Με το κόκκινο αβγό μάλιστα οι μανάδες έφερναν γύρους στα πρόσωπα των παιδιών τους ψιθυρίζοντας την ευχή "Ασπρο κόκκινο σαν τ' αυγό τη Πασχαλιάς".

Καρτιρούσαν τον χαλασμό

Μάνα κι θυγατέρα κίνησαν ταχύ - ταχύ την Τιτράδη να πάνουν στου μπαξέ να ίμασουν τσάκνα. Ου τχιός ου Ρί-στους τις έκαμιν τον πήχυ.

- Τηρήσι να τα μάστι καλά, γιατί άμα δ' απουμένουν κι σαπίσουν, βγάξουν πίκρα κι βλάβουν τις δρουκινιές. Μη μούγγι στα καρναβάλια του μυαλό σας. Ούτι τσάκνου απ' του κλάδιμα να μην απουμένη. Ιγώ δα νάρθου υστηρότιρα για να πάρου πρώτα φάρμακα για του ράντισμα.

Αχήρισαν μι χούσμη να μαζώνουν τα τσάκνα για να μπιτίσουν μια ώρα αρχίτηρα κι να γυρίσουν αγλήγουρας για

σιογιάνι. Για ταύτου είπαν κι στον Γληγουράκι που παγαίνει στου γυμνάσιου να πάνη κι αυτός για βόηθουν άμα μπιτίση τους διαγονισμούς.

Έμασαντι έμασαν καμιά ώρα κι αχήρισαν να σκουτινάξη ουρανόσ Τηρούνσι 'απάνου, ου ήλιους χάνιτι. Σα σμούργια γίνηκιν. Κι τα πουλιά τσιουτσιούριζαν κι δεν ήξιραν τι να κάμουν.

Μάνα κι θυγατέρα κιτίρησαν.

- Μαρή χανουμέστι του κατάλαβις; Εφτασιν η διφτέρα παρουσία που λέει του Ιβαγγέλιου! λέει η μάνα.

Αχίρισιν να τρέμη κι του κουρίτσι κι να μουντζουκλαίει.

- Τι δα φκιάσουμι τώρα; Που δα πάμι να κρυφτούμι;

- Στην καλύβα πηλάλα στην καλύβα.

Σιβαίνουν στην καλύβα κι αχιρονούν τα μοιργιουλόγια κι τις μιτάνιες.

- Αμάν, δεν δα ξαναγένουμι καρναβάλια τάξει η θυγατέρα.

- Αυτά κι αυτά μας έφιραν στον χαλασμό φοννάξι η μάνα. Για ταύτου δα μας κάψης Θεέ μου. Αμά να λυπηθής του κορίτσι μου που είναι ανύπαντρου κι δεν χάρικιν του δόλιου.

Ου ήλιους κόντιβιν να σβύση ντίπ. Αγκαλιάζουντι μάνα κι θυγατέρα κι αχιρονούν τις τσιριίδις. Ικειίν την ώρα να κι ου υγιός ου Γληγουράκης. Τις είδιν που θρηνούσαν κι ξικαρδίστηκιν στα γέλοια.

- Του φιγγάρι μαρή έκρυψιν τον ήλιου. Εκλειψις είναι!

Άλλους θρήνους πάλι.

- Ουχ τι επαθάμι πάει ου Γληγουράκης, τον έστριψιν κι αχίρισιν τα χαζά.

Αυτός να ξικαρδίζιτι αυτές να τον πιρνούν για λουλό κι φουνή του Θιό να δίνουν, ώσπου να κι ου τχιός ου Ρίστους.

- Τι μι κλειστικέτι σα χαρέμι μαρή; Οξου αγλήγουρας για τα τσάκνα. Δε λουλάθηκιν του πιδί, εισείς είστι για δέσιμου. Δεντηράτι τον ήλιου που τρανεύει; Αυτός δεν δα χαθήαμά οι δρουκινιές δα χαθούν άμα δε μάστι τα κλορίγια. Τι έχου πάθει ου καυμένους μου μ' ανθρώπους που δεν ιστάνουντι απού τέτχια πράγματα!

Η ΝΑΝΑ Η ΜΑΡΙΓΙΑ (Φωνή της Νιούσης 1961)

Η Νάουσα και τα κρασιά της

του κ. Κώστα Κούσουλα,
γεωπόνου ειδικού αμπελοουργίας

Οι ερυθροί οίνοι της Μακεδονίας (των περιφερειών Ναούσης, Αμυνταίου, Αγ. Παντελεήμονος, Γουμένισσης, Κοζάνης, Γρεβενών, Αρναίας κ.λ.π.) παρουσιάζουν μίαν εξαιρετικήν αρμονίαν συστατικών, αναλόγων προς ορισμένους εκλεκτούς ερυθρούς οίνους ανεγνωρισμένων διεθνώς.

(Γ. Γεωργακοπούλου, Η οίστασις και η ποιότης των οίνων της Μακεδονίας, 1957)

Αυτά έγραψε ο οινολόγος κ. Γ. Γεωργακόπουλος το 1957 για τα κρασιά της Μακεδονίας. Ας δούμε τώρα τι γράφει για τα κρασιά της Μακεδονίας ένας σύγχρονος διεθνούς κύρους αναλυτής και γνώστης της σύγχρονης Ελληνικής Αμπελοουργίας και οινολογίας ο Miles Lambert - Gocs στο βιβλίο του "ΤΑ ΕΛΛΗΝΙΚΑ ΚΡΑΣΙΑ, οδοιπορικό στη χώρα του Διονύσου" έκδοση 1993, βιβλίο που η έκδοση του στα αγγλικά τιμήθηκε το 1992 με το ειδικό βραβείο του οργανισμού "The Wine Guild..." και με ειδικό βραβείο απ' την Αγγλο-Ελληνική Λεγεώνα. Εμείς προσθέτουμε: Κρίμα που ένας τέτοιος ύμνος για τη χώρα μας γράφηκε από έναν ξένο και όχι από έναν Έλληνα ειδικό. Ο κ. Gocs γράφει πρώτα για τη Μακεδονία:

"Πολυάριθμα τμήματα της Μακεδονίας είχαν αμπέλια κατά τη διάρκεια των αιώνων της οθωμανικής κυριαρχίας. Ο Τούρκος περιηγητής του 17ου αιώνα Εβλιά Τσελεμπή απαριθμεί μια σειρά μακεδονικών τοποθεσιών με πλούσιους αμπελώνες: (από δυτικά προς ανατολικά) Καστοριά, Σκόπια, Φλώρινα, Εδεσσα, Νάουσα, Βέροια, Ζίχνη, Σέρρες, Δοξάτο. Στις αρχές του 19ου αιώνα, ο Γάλλος ταξιδιώτης Ami Boue βρήκε επίσης ακμάζοντες αμπελώνες. Αλλά καθώς προχωρούσε ο 19ος αιώνα η Μακεδονία

γινόταν όλο και λιγότερο πρόσφορη για ειρηνικές δραστηριότητες όπως η αμπελοκαλλιέργεια. Η περιοχή έζησε το μεγαλύτερο μέρος αυτού του αιώνα δαπανώντας τη ζωτικότητά της σε πολιτικές διαμάχες που υποδαυλιζόνταν από τη νέα λαϊκή θρησκεία του εθνικισμού, με προβλέψιμα αποτελέσματα σ' αυτό το πληθυσμιακό συνολικό λεύμα των εθνικοτήτων (υποθέτω πως οι περισσότεροι κοιλιόδουλοι γνωρίζουν γιατί ο όρος macedoine κατάντησε να σημαίνει ανάμεικτη σαλάτα)...! και συνεχίζει

"... Ο εικοστός αιώνας φαινόταν σχεδόν εξίσου δυσώδης περίπου ως τις μεσαίες δεκαετίες του. Η φυλλοξήρα, η μετανάστευση και οι πολεμικές επιχειρήσεις συνωμοτούσαν για το ξεριζώμα των αμπελιών και την παρακώλυση των αναφιτεύσεων. Αλλά τώρα η Μακεδονία ξαναγίνεται γρήγορα το κέρασ της Αμαλθείας, όπως ασφαλώς ήταν προορισμένη από τη φύση. Η περιοχή κερδίζει και το χαμένο έδαφος στην αμπελοουργία, και ήδη μερικά από τα εμφιαλωμένα κρασιά της δείχνουν ότι η Μακεδονία είναι έτοιμη να εξορμήσει για την κατάκτηση των ποιοτικών κορυφών στο ξηρό κόκκινο κρασί όπως το γνωρίζουμε.

Οι πρόσφατες μακεδονικές επιτυχίες στα εμφιαλωμένα κρασιά έγιναν εφικτές χάρη σε μια παραδοσιακή ποικιλία της περιοχής, το ξινόμαυρο σταφύλι... Συνεχίζει... Μέχρι σήμερα μόνο τρεις τοποθεσίες έχουν ουσιαστικά αποκατασταθεί στην προγενέστερη σημασία τους σ' αυτήν την περιοχή: Η Νάουσα, η Γουμένισσα και το Αμύνταιο. Εκεί το ξινόμαυρο πλεονεκτεί, και μπορούμε να ελπίζουμε ότι μια ευρύτερη γνωριμία με τα κρασιά τούτα θ' αποβεί προς όφελος και των οινοπαραγωγικών περιοχών της Μακε-

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

νίας που βρίσκονται ακόμα σε παρακμή.

ΝΑΟΥΣΑ

Το Βερίμιον είναι το ορεινό συγκρότημα που απλώνεται στη Μακεδονία. Σε μιαν απότομη πλατιά νοτιοανατολικά κρᾶσπεδα του Βερμίου, νοτιοανατολισμένη προς το μακρινό και αθέατο βουνό, η Νάουσα βλέπει ν' απλώνονται μπροστά της εκτεταμένοι αμπελώνες και πειθαρχημένοι οπωροκόρηποι. Το όνομα της Νάουσας εξελίχθηκε από τον παλαιότερο τύπο Νιάουστα, που κατά μια εκδοχή συνδέεται με τον ποταμό Νέστο, με άλλη εκδοχή προέρχεται από τη Νέα Αυγούστα (Nova Augusta), όπως ονόμαζαν οι Ρωμαίοι αυτή την τοποθεσία. Η περιοχή ήταν κατοικημένη από την αρχαιότητα, και ο Γάλλος επισκέπτης του 19ου αιώνα Cousinery, εντυπωσιασμένος από τους "ωραίους αμπελώνες της", απέδιδε ως το γεγονός στο ιδιαίτερα πρόσφορο για την αμπελουργία των κλημάτων έδαφός της. Μετά την εστιασμένη Οθωμανών οι κάτοικοι κατάφεραν ν' αποσπάσουν ορισμένα προνόμια, μεταξύ των οποίων μια σχετικά υποφερτή φορολογική επιβάρυνση και την απουσία τουρκικής φρουράς, και η Νάουσα στάθηκε ικανή να διατηρήσει τους αμπελώνες της, αλλ' ακόμα και ν' αυξήσει δραστηριότητες της στο εμπόριο του κρασιού.

Οι Ναουσαίοι χρειάστηκε να επιστρατεύσουν την επινοητικότητά τους: εφόσον η τοποθεσία της πόλης δεν προσφερόταν για την εκσκαφή ποταμικών οйнаποθηκών, βρήκαν τον τρόπο να μεταλλευτούν τις υπόγειες υδατοπηγές του Βερμίου. Τα σπίτια των οινεμπόρων ήσαν χτισμένα πάνω από τα ρεύματα του υπεδάφους ώστε οι ισόγειες κάβες να δροσίζονται από τα ψυχρά νερά που κυλούσαν από κάτω. Οι πιο επιρρεπείς θέσεις βρίσκονταν κοντά στο ρεύμα της Αράπιτσας, που φυσικά κυλούσε μέσα από ακριβότερα οικόπεδα της πόλης: εκεί βρίσκονται ακόμα σήμερα τα σημαντικότερα από τα κελιά σπίτια της Νάουσας. Και χάρη στις κάβες αυτές, οι Ναουσαίοι μπορούσαν να εξασφαλίσουν τη μακρά ωρίμανση στο βαρέλι που χρειάζονται τα πολύ ταννικά κρασιά τους, τα οποία παράγονται έπειτα από μακροχρόνια ζύμωση με

τα κοτσάνια και τις φλούδες. Ο Γάλλος ταξιδιώτης Rouqueville, γράφοντας το 1826, παρατηρούσε ότι τα κρασιά της Νάουσας σπάνια πίνονται προτού παλαιωθούν επί τέσσερα ή πέντε χρόνια. Σίγουρα όμως η αναμονή άξιζε τον κόπο για τους Ναουσαίους οινεμπόρους, όπως σημειώνει ο Cousinery (Voyage dans La Macedoine, 1831):

"Το κρασί της Νάουσας είναι για τη Μακεδονία ό τι είναι το κρασί της Βουργουνδίας για τη Γαλλία: πουλιέται στη διπλάσια τιμή από τα άλλα κρασιά, ακόμα και αυτά που παράγονται σε πολύ γειτονικές περιοχές. Μεταφέρεται στη Θεσσαλονίκη και τις Σέρρες όπου καταναλώνεται σε μεγάλες ποσότητες".

Ας δούμε τώρα τι λέμε και μεις σήμερα για τα κρασιά της Νάουσας καθώς παράγονται από δύο μεγάλες φίρμες τους Μπουτάρη και Τσάνταλη και από μια δεκάδα περίπου μικρότερων άλλων ντόπιων Ναουσαίων οινοπαραγωγών.

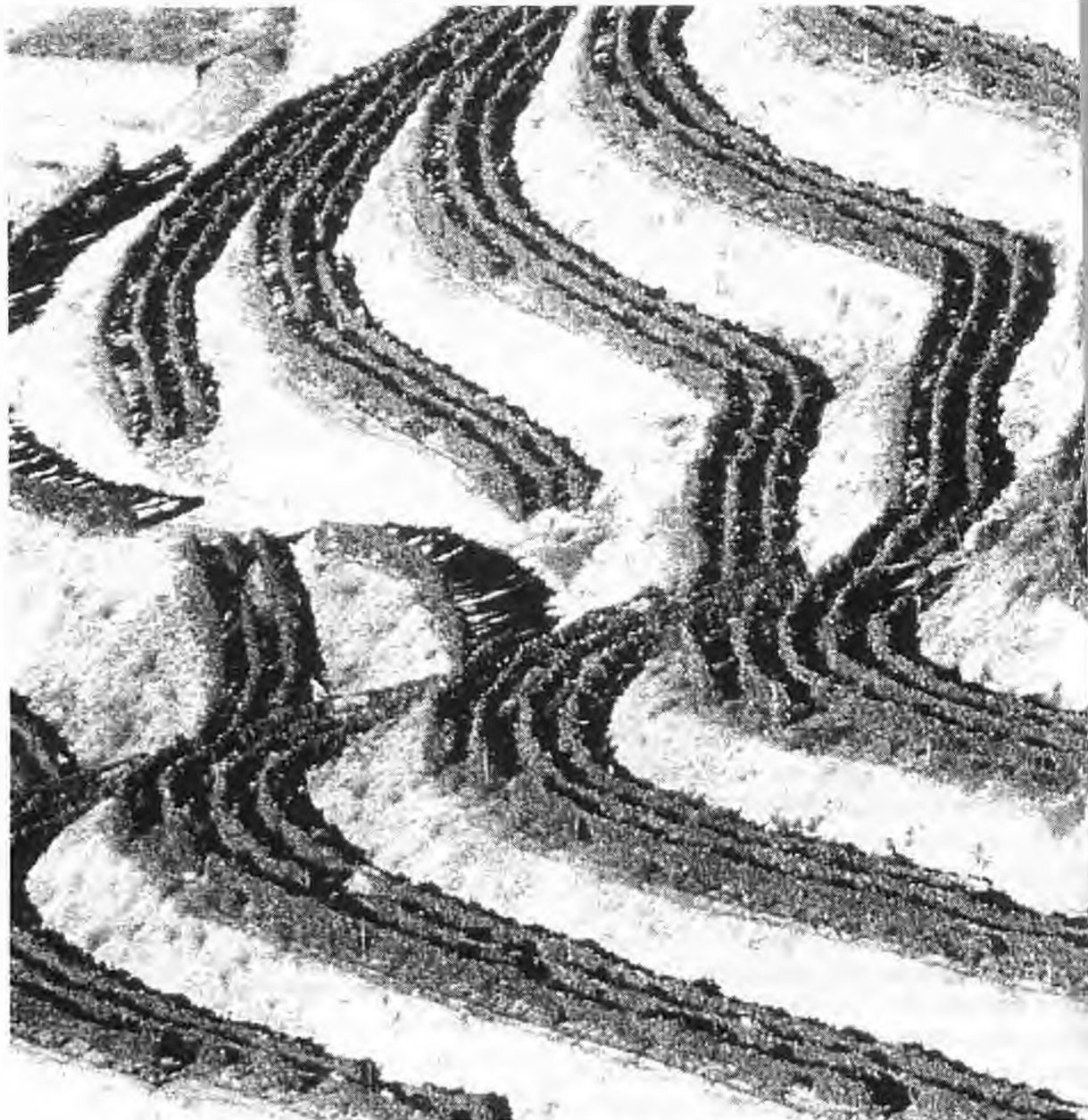
Απ' το 1975 μέχρι το 1982 διετέλεσα επόπτης Αμπελουργίας στο Υπουργείο τότε Βορείου Ελλάδος και νομίζω πως ξέρω αρκετά για την αμπελουργική και οινολογική εξέλιξη και πρόοδο της περιοχής.

Είναι γνωστό πως στη "Φωνή της Ναούσης" το 1988 (Φεβρουάριος) δημοσίευσα απόψεις συγκεκριμένα για το αν πρέπει ή δεν πρέπει να ποτίζονται τα αμπέλια της Νάουσας, καινοτομία που μπήκε στην περιοχή μαζί με τα γραμμικά σχήματα και άλλες σύγχρονες τεχνικές (λιπάσματα, φυτοφάρμακα, βαριά μηχανήματα κ.λ.π.). Καθώς η πλειονότητα σήμερα των οινοπαραγωγών έβαλε στ' αμπέλια της το νερό, η ΤΣΑΝΤΑΛΗΣ Α.Ε. εξακολουθεί, μόνο αυτή, να κρατάει τα αμπέλια της ξηρικά, πιστεύοντας πως έτσι παίρνει απ' αυτά σταφύλια που δίνουν κρασιά που ανταποκρίνονται στον παλιό τύπο των κρασιών της Νάουσας. Ας δούμε τι συνέβη στο μεταξύ. Καθώς με το νερό η παραγωγή των αμπελιών έφτασε τους δύο και παραπάνω τόνους το στρέμμα, ο Διεπαγγελματικός σύλλογος που είχε στο μεταξύ συσταθεί, αναγκάστηκε να περιορίσει το όριο της παραγωγής στα 1000

κιλά, προφανώς για το λόγο ότι έτσι υποβιβάστηκε η ποιότητα και μαζί μετεκάλεσε το Γάλλο καθηγητή Boubals για να γνωματεύσει επ' αυτού και να γράψει σε άρθρο του που δημοσιεύθηκε στο Γαλλικό περιοδικό "Le progres viticole et vinicole" ότι η Νάουσα οφείλει τα αμπέλια της *χάρη στα άφθονα νερά της*...

Ο ίδιος εξακολουθώ να πιστεύω, και ο χρόνος στο μεταξύ νομίζω πως με δικαιώνει, ότι τα 1000 κιλά σταφύλια το στρέμμα σαν ανώτατο όριο τα παίρνει κανένας απ' τα αμπέλια της Νάουσας

χωρίς νερό και σε ποιότητα που δίνει το κλασικό περιφέρμα Ναουσαϊκό κρασί, γιατί τα 1000 κιλά ξηρικών σταφυλιών αντιστοιχούν σε μεγάλο αριθμό σταφυλιών με μικρά τσαμπιά που έχουν μικρές ρώγες γιομάτες από πολύτιμα ποτιστικά χαρακτηριστικά (σάκχαρα, χρώματα, αρώματα) έναντι των 1000 ποιοτικών κιλών σαν περιοριστικό όριο στα ποτιστικά αμπέλια που έχουν μικρότερο αριθμό σταφυλιών, μεγάλα τσαμπιά που οι ρώγες τους είναι χονδρές αλλά φουσκωμένες απ' το νερό!

Μια κάποια μικρή αντίληψη για το πως είναι τα αμπέλια στην Πορτογαλία

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Ας δούμε όμως τι γίνεται και σε άλλες περιοχές της Μακεδονίας π.χ. στη Χαλκιδική που είναι ξηρική απ' τη Νάουσα. (Η Νάουσα έχει 650 χιλιοστά βροχή έναντι της Χαλκιδικής που έχει 400). Στο Άγιο Όρος όλα τα αμπέλια της ΤΣΑΝΤΑΛΗ Α.Ε. είναι ξηρικά, ενώ στην περιοχή του Αγίου Παύλου ξηρικοί αμπελώνες της ίδιας εταιρείας αποδίδουν άνετα τα 1000 κιλά σταφύλια το στρέμμα, σταφύλια άριστης ποιότητας, που δίνουν τοπικά κρασιά που παίρνουν διεθνή βραβεία και διακρίσεις.

Φυσικά το γράψαμε και το ξαναγράφουμε ότι τα ξηρικά αμπέλια για να τα φτιάσεις απαιτούν μια δύσκολη τεχνική σε μια πολλαπλή συνάρτηση παραγωγικής διαδικασίας στους ΟΠΑΠ χωρίς λάθη με ειδική αγωγή. Ένα άριστο κρασί είναι στην αντιστοιχία του ένας πρωταθλητής κρασιών και οι πρωταθλητές και οι Ολυμπιονίκες απαιτούν σκληρή αγωγή και προπόνηση για να γίνουν, και όχι την καταφυγή στην εύκολη λύση που προσφέρει το νερό.

Ας πάμε να δούμε και κάπου αλλού τι γίνεται επίσης Ελλάδα, π.χ. στην Πορτογαλία όπου στα

αμπέλια σε εθνικό μέτρο έχουν μέσο όρο παραγωγής 400 κιλά το στρέμμα. Θα μπορούσαν να πάρουν λόγω συχνών βροχοπτώσεων 2000 το στρέμμα! Γιατί προτιμούν τα 400 κιλά το στρέμμα. Σύμφωνα με σύγχρονη έρευνα η Πορτογαλία διατηρεί 3.500.000 στρεμ. αμπέλια με κέρδος οиноπαραγωγού που ξεπερνάει το 1.000.000 δρχ. το στρέμμα και μαζί διεκδικεί απ' την Ευρωπαϊκή μας Ένωση επιδοτήσεις στο 75% για να εγκαταστήσει ακόμα 1.000.000 στρέμματα αμπέλια, όταν εμείς από 3.000.000 στρέμματα αμπέλια που είχαμε προπολεμικά τα ξεριζώσαμε είμαστε σήμερα στα 1.200.000 στρέμματα και η Ε.Ε. δεν μας δίνει όχι μόνο επιδότηση αλλά μας απαγορεύει να φυτέψουμε έστω και ένα στρέμμα! Συμπληρωματικά σας παραθέτω πως ο μέσος όρος παραγωγής σταφυλιών στη χώρα μας ανά στρέμμα είναι 800 κιλά και η μέση πρόσοδος του Έλληνα Αμπελουργού είναι ή δεν φτάνει τις 200.000 ανά στρέμμα!

Φυσικά το θέμα δεν είναι τόσο εύκολο όσο η αριθμητική αναγωγή του. Απλώς εμείς το παραθέτουμε αν θέλετε για ανοιχτή συζήτηση.

Φωτογραφία από συνέλευση Ναουσαίων αμπελουργών

ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΕΣ ΤΗΣ ΝΑΟΥΣΑΣ
ΕΡΙΟΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ "ΛΑΝΑΡΑ - ΚΥΡΙΤΣΗ ΚΑΙ ΣΙΑ Α.Ε."
ΕΡΙΟΚΛΩΣΤΗΡΙΑ "ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΡ. ΛΑΝΑΡΑ Α.Ε."

Η πτώση των κολοσσών

Του Δημήτρη Βλάχου
Δικηγόρου ΠΑΡ' ΑΡΕΙΩ ΠΑΓΩ - Οικονομολόγου
Δημάρχου Νάουσας

ΠΡΟΟΙΜΙΟ

Νάουσα, το "Μάντσεστερ" της Μακεδονίας. Ήταν μια προσωινία που κέρδισε η Νάουσα, η μοναδική ίσως βιομηχανικά αναπτυγμένη πόλη της Βορ. Ελλάδος. Με τις γνωστές στον ευρύτερο χώρο εριοβιομηχανίες, εφάμιλλες αυτών του Μάντσεστερ της Αγγλίας. Η αρχή έγινε με το εργοστάσιο "Λόγγου - Τουρμπάλη" το 1875. Η οικογένεια Λαναρά εισέρχεται αργότερα στον βιομηχανικό στίβο, όμως γρήγορα γίνεται η κραταιότερη, με τις δύο εριοβιομηχανίες της.

Δεν είμαι ίσως ο πλέον κατάλληλος να γράψω για την ιστορία της άλλοτε κραταιάς εριοβιομηχανίας "Λαναρά - Κυρίτση" και της "Αδελφής" της εριοκλωστήρια "ΑΔΕΛΦΟΙ ΧΡ. ΛΑΝΑΡΑ". Κάποιοι άλλοι, μεγαλύτεροί μου στην ηλικία, θα πρέπει να ασχοληθούν και να γράψουν. Επιβάλλεται να διατηρηθεί η μνήμη. Εκείνο που επιγραμματικά μπορεί να γράψει κανείς είναι, πως η βιομηχανία

Θεόδωρος Λαναράς- Χατζής

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

αυτή είναι δημιούργημα των αρχών του 20ου αιώνα και οι δημιουργοί της είναι τρεις, κυρίως, οικογένειες βιομηχάνων Λαναρά, Κύρση και Πεχλιβάνου. Η ακμή της τοποθετείται στις δεκαετίες του 1920-1930 και τότε απασχολεί κοντά στους 2.000 εργαζόμενους. Αν ληφθεί υπ' όψη ότι η Νάουσα εκείνης της εποχής δεν έχει πάνω από 12.000 κατοίκους, αντιλαμβάνεται κανείς τι σήμαινε αυτός ο αριθμός για την οικονομία της πόλης. Όπως λέει και η επωνυμία της η κύρια ασχολία της ήταν η παραγωγή μαλλίνων υφανμάτων, κουβερτών κ.λ.π. Εκτός από τη Νάουσα όπου ήταν η κύρια παραγωγική της δραστηριότητα, εργοστάσια είχε και στην Αθήνα, στην περιοχή Κολοκυνθούς.

Στη διάρκεια του εμφυλίου πολέμου, όπως εξ άλλου και της κατοχής, τα εργοστάσια στη Νάουσα υφίστανται καταστροφές. Ήταν το τίμημα που πλήρωσε όλη η Ελλάδα, που βγήκε ματωμένη από έναν αδελφοκτόνο πόλεμο 5 ετών και με κατεστραμμένο το σύνολο σχεδόν του παραγωγικού της δυναμικού. Το τέλος του εμφυλίου σπαραγμού, τον Αύγουστο του 1949, βρίσκει τη

βιομηχανία της Νάουσας πλήρως απαξιωμένη, με τεράστιες καταστροφές σε κτίρια και μηχανολογικό εξοπλισμό. Αλλά με συγκριτικά πλεονεκτήματα, άριστο ειδικευμένο προσωπικό, τεχνικό και εργατικό. Ιδιοκτήτες - επιχειρηματίες ικανούς, έντιμους και με άριστη γνώση του αντικείμενου και βέβαια μια μεγάλη παράδοση και τεχνογνωσία. Όμως αυτά, μολονότι σημαντικά, εν τούτοις δεν έφθαναν για την κερδοφόρα επαναλειτουργία των εργοστασίων. Απαιτούνταν νέες επενδύσεις σε μηχανολογικό εξοπλισμό, εκσυγχρονισμοί και προσαρμογή στις νέες συνθήκες. Μ' άλλα λόγια απαιτούνται κεφάλαια. Όπως όλα δείχνουν η οικογένεια Λαναρά δεν έκανε πίσω και ίσως είναι από τις λίγες, πανελληνίως, οικογένειες βιομηχάνων, που συνεισέφεραν δικά τους κεφάλαια για την επαναδραστηριοποίηση των εργοστασίων. Όπως γράφει ο αείμνηστος Θεόδωρος Λαναράς σε επιστολή του προς τον τότε Υπουργό Βιομηχανίας και Εμπορίου Παπαληγούρα, η οικογένεια Λαναρά εισέφερε περί τις 20.000 χρυσές λίρες (βλέπε φωνή της Ναούσης, φύλλο της 28/4/1975).

Τα ΕΡΙΑ καμένα

Όμως και αυτά δεν είναι αρκετά. Έτσι έρχεται το ελληνικό κράτος να ενισχύσει τα εργοστάσια με δάνεια. Στις γραμμές που ακολουθούν θα προσπαθήσουμε να διερευνήσουμε αν τα δάνεια ήταν βοήθεια ή τελικώς η αιτία της πτώσης της αυτοκρατορίας.

ΤΟ "ΚΛΙΜΑ" ΚΑΙ "ΑΤΜΟΣΦΑΙΡΑ" ΤΗΣ ΕΠΟΧΗΣ

Όπως είναι γνωστό με τη συμφωνία της Γιάλτας οι τρεις τότε, μεγάλοι Η.Π.Α., Σοβ. Ένωση και Αγγλία, "μοίρασαν" τον κόσμο. Η Ελλάς "παραχωρήθηκε" στην επιρροή της Αγγλίας, που όμως κι αυτή ήταν βαθιά λαβωμένη από τον πόλεμο. Όλα αυτά γίνονται στο τέλος του πολέμου, το 1944. Το 1947 η Αγγλία αδυνατώντας να σηκώσει τα βάρη, αποσύρεται και έτσι η Ελλάς περιέρχεται στη σφαίρα επιρροής των Η.Π.Α. Ο εμφύλιος πόλεμος βρίσκεται σε πλήρη έξαρση και η έκβαση του είναι αβέβαιη. Σε παγκόσμιο επίπεδο ο ψυχρός πόλεμος έχει αρχίσει και ο κόσμος χωρίζεται στα δύο. Ο τότε πρόεδρος των Η.Π.Α. Τρούμαν, θέλοντας να ενισχύσει τη μάχη κατά της Σοβιετικής Ένωσης και ότι νέο και επαναστατικό εκπροσωπούσε αυτή η χώρα, ε-

ξαγγέλλει το "Δόγμα Τρούμαν" που προβλέπει οικονομική, στρατιωτική κ.λ.π. ενίσχυση της Ελλάδας, στην εμφύλια διαμάχη της με την άλλη πλευρά. Όπως είναι αυτονόητο η βοήθεια συνοδεύεται από όρους βαρύτατους, που ουσιαστικά καθιστούν την Ελλάδα προτεκτοράτο των Η.Π.Α. Η Αμερικανική στρατιωτική αποστολή (που δεν θυμάται τον επικεφαλής της στρατηγό Βαν Φλητ) ουσιαστικά διοικεί τον Ελληνικό στρατό. Η Αμερικανική οικονομική αποστολή διαχειρίζεται ουσιαστικά όλη τη βοήθεια, αλλά και διοικεί και διαχειρίζεται όλη την Ελληνική οικονομία. Στο υπουργείο Εθνικής Οικονομίας εγκαθίσταται Αμερικανός επίτροπος, χωρίς την έγκριση του οποίου ουδέν μπορεί να πράξει ο Έλληνας υπουργός. Η νομισματική επιτροπή στην Τράπεζα της Ελλάδος προεδρεύεται από Αμερικανό αξιωματούχο. Με λίγα λόγια, η Ελλάδα κυβερνάται από τους Αμερικανούς αξιωματούχους.

Μέσα σε αυτά τα ασφυκτικά πλαίσια και μεσούντος του εμφυλίου πολέμου, η Ελλάς προσπαθεί να βρει το δρόμο της. Η κρατούσα άποψη για το μέλλον της ελληνικής οικονομίας, είναι αυτή των Αμερικανών, που λέει ότι η Ελλάς δεν μπορεί, εξ αντικειμένου, να αποκτήσει σοβαρή βιομηχανία, αλλά θα παραμείνει ως μια χώρα της

Κουφάρια....

...και εγκατάλειψη.

αναπάνπτυκτης περιφέρειας, κυρίως γεωργική. Μάταια ορισμένοι προοδευτικοί προσπαθούν να πείσουν για τις δυνατότητες της Ελλάδας να αναπτύξει σοβαρή Βιομηχανία (Αγγελόπουλος, Μπατοής). Η κρατούσα άποψη είναι αυτή της "πτωχής Ελλάδας" και αυτή η άποψη γίνεται δόγμα, που σηματοδοτεί και κατευθύνει την κρατική πολιτική έναντι της βιομηχανίας. Και όπως είναι αιτονόητο το "Δόγμα" αυτό επηρεάζει και την κρατική πολιτική έναντι των Ναουσαϊκών βιομηχανιών. Για τους Αμερικανούς και τους τότε κυβερνώντες οι βιομηχανίες είναι μια χαμένη υπόθεση και έτσι αντιμετωπίζονται. Τι στιγμή που στη Γερμανία και Ιταλία, δηλαδή τις ηττημένες και πλήρως κατεστραμμένες χώρες, αρχίζει η συστηματική εκβιομηχάνιση, με την εκμετάλλευση των συγκριτικών πλεονεκτημάτων τους (ειδικευμένο προσωπικό, τεχνογνωσία), στην Ελλάδα και ειδικότερα στη Νάουσα, που έχει τα ίδια ακριβώς πλεονεκτήματα, η βιομηχανία αφήνεται να καταρρέει.

Η ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΗΣ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑΣ

Παρ' όλα όμως τα περί την ανάπτυξη δόγματα, αρχικά στις υπάρχουσες βιομηχανίες δίδονται δάνεια ανασυγκρότησης. Πηγή χρηματοδότησης η βοήθεια από το δόγμα Τρούμαν και διαχειριστής των κεφαλαίων η Ελληνική κυβέρνηση, με την αυστηρή εποπτεία των Αμερικανών. Για τον σκοπό αυτό ιδρύεται ο Οργανισμός Χρηματοδότησεως Οικονομικής Αναπτύξεως (Ο.Χ.Ο.Α), που μετά λίγα χρόνια μετεξελίσσεται σε τράπεζα, τη γνωστή Ελληνική Τράπεζα Βιομηχανικής Αναπτύξεως (Ε.Τ.Β.Α). Τα δάνεια δίνονται σε δραχμές αλλά με ρήτρα δολαρίου. Σημειώνουμε ότι εκείνη την εποχή (αρχές της δεκαετίας του 1950) ο πληθωρισμός καλπάζει, η δραχμή είναι νόμισμα με αναγωγή σε χρυσές λίρες ή δολάρια. Κατά τον Υπουργό Βιομηχανίας τα δάνεια που χορηγήθηκαν στη "Λαναράς - Κύρτσης" ανέρχονται σε 200 εκατ. δρχ. κατά τον Θεόδωρο Λαναρά μόνο σε 112 εκατ. δρχ. Κανένας δεν μπορεί να ξέρει την αλήθεια, αλλά θεωρώ πολύ περισσότε-

ρο αξιόπιστη την άποψη του Θ. Λαναρά. Όμως δεν είναι αυτό το κρίσιμο ζήτημα.

Τον Απρίλιο του 1955 στην εξουσία βρίσκεται η κυβέρνηση του Αλεξ. Παπάγου και "Τσάφος" της οικονομίας είναι ο Σπ. Μαρκεζίνης. Εκείνη την εποχή ο Μαρκεζίνης κάνει αιφνιδίως μια κίνηση που ανατρέπει τα πάντα στην οικονομία. Εν μια νυκτί υποτιμά τη δραχμή κατά 100% και έτσι το δολάριο από 15 δρχ. ανεβαίνει στις 30. Η υποτίμηση αυτή μακροπρόθεσμα έχει ευεργετικές επιπτώσεις στην Ελληνική οικονομία. Η δραχμή από νόμισμα αναξιόπιστο, αποκτά σταθερότητα, αρκεί να επισημανθεί ότι η ισοτιμία δραχμής - δολαρίου μένει η ίδια μέχρι το 1973. Η οικονομία αποκτά ανταγωνιστικότητα πράγμα που ευνοεί την παραγωγή, ενισχύεται ο τουρισμός, αυξάνονται οι εξαγωγές. Όμως για τις βιομηχανίες της Νάουσας είναι κίνηση "Θανάτου". Τα χρέη τους διπλασιάζονται σε μια νύκτα και βέβαια είναι αδύνατη η εξυπηρέτησή τους. Σε αυτό πρέπει να προστεθεί και το γεγονός ότι για να χορηγηθούν τα δάνεια η κυβέρνηση και οι τράπεζες επιβάλλουν και ορίζουν στη διοίκηση της βιομηχανίας ανθρώπους της επιλογής των, που δεν είναι μέτοχοι της εταιρίας και βέβαια ούτε γνωρίζουν πως να τη διοικήσουν, ούτε την πονούν, όπως οι ιδρυτές και μέτοχοι της. Οι δύο αυτοί εξωγενείς παράγοντες, σε συνδυασμό και με τη γενική κρίση που μαστίζει την Ελλάδα, την ανεργία, τον πληθωρισμό και τη μικρή έως ανύπαρκτη αγοραστική δύναμη των Ελλήνων, οδηγούν τη βιομηχανία σε κατάρρευση. Ένας επιπρόσθετος παράγοντας που επιτείνει την κρίση είναι και η επιχειρηματική νοοτροπία των κυρίων μετόχων της εταιρίας. Είναι επιχειρηματίες της "παλιάς σχολής", είναι άρχοντες με ό,τι καλύτερο περιέχει αυτός ο όρος, αρνούνται να απολύσουν προσωπικό. Συναισθανόμενοι τις καταστροφικές συνέπειες για τη Νάουσα, πτωχεύουν και οι ίδιοι, αλλά παλεύουν, πωλούν περιουσίες και ανθίστανται.

Η κρίση κορυφώνεται στα μέσα της 10ετίας του 1950. Το 1956 με αίτηση του υπουργού Οικονομικών διορίζεται αναγκαστικός διαχειρι-

στής, ο οποίος αναλαμβάνει εξ ονόματος των δανειστών, τη διοίκηση της εταιρίας. Αυτή η ενέργεια είναι η χαριστική βολή. Με βάση νόμο που ψηφίστηκε εκείνες τις ημέρες, ο αναγκαστικός διαχειριστής είχε, εκτός των άλλων και τη δυνατότητα να αυξήσει το μετοχικό κεφάλαιο της εταιρίας με έκδοση νέων μετοχών που θα περιέλθουν σε πιστωτές ή σε οποιονδήποτε ενδιαφερόμενο επενδυτή, με σκοπό να εξοφληθούν τα χρέη της εταιρίας. Στην πραγματικότητα αυτό δεν έγινε ποτέ. Ομως η αναγκαστική διαχείριση είναι στην κυριολεξία καταστροφική, διότι επιτείνει όλους τους προϋπάρχοντες παράγοντες της κρίσης. Η περιέλευση της κολοσσιαίας βιομηχανίας στα χέρια του αναγκαστικού διαχειριστή είναι από μόνη της καταστροφική. Αυτός δεν γνωρίζει ούτε να παράγει ούτε να διοικεί, ούτε να εμπορεύεται. Στην καλύτερη περίπτωση εν-

διαφέρεται για την προάσπιση των συμφερόντων των δανειστών και όχι της εταιρίας, η κατάρρευση της οποίας ουδόλως τον ενδιαφέρει γιατί αυτός δεν έχει τίποτε να χάσει, εκτός βέβαια από τη θέση του.

Η ιστομμία αυτή των αναγκαστικών διαχειριστών, αναγκαστικής αύξησης κεφαλαίων και γενικά η κρατική πολιτική έναντι των ευρισκόμενων σε κρίση βιομηχανιών, θυμίζει λίγο τον αλήστου μνήμης Ο.Α.Ε., τον Οργανισμό Ανασυγκρότησης προβληματικών επιχειρήσεων της 10ετίας του 1980, που κατέστρεψε τον παραγωγικό ιστό της ελληνικής οικονομίας, κατασπατάλησε εκατοντάδες δις και δημιούργησε τα "Νέα τζάκια" της Ελληνικής Οικονομίας.

Βέβαια εκ πρώτης όψεως τα μέτρα εκείνα της

Νάουσα 1956: Συλλαλητήριο των Ναιουσαίων για την διάσωση των εργοστασίων κατα την έλευση του Κοινσταντίνου Καραμανλή στην πόλη

Δημόσιο Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

ελληνικής κυβέρνησης, για την είσπραξη των "παγωμένων πιστώσεων" φαίνονται δίκαια και απολύτως λογικά. Πήρες δάνεια, δεν πλήρωσες, θα σε αναγκάσουμε να πληρώσεις. Όμως τα πραγματικά δεν είναι έτσι. Σε μια εποχή που η Ελλάς βρίσκεται στο σταυροδρόμι ανάπτυξης και υπανάπτυξης, οι παραγωγικές μονάδες χρειάζονται βοήθεια και η κρατική υποστήριξη δίδεται με το σταγονόμετρο, ενώ το μεγάλο μέρος των κωνδυλίων οδεύει σε μη παραγωγικές και παρασιτικές δραστηριότητες. Από στοιχεία της τραπεζικής της Ελλάδος αλλά και από μελέτες των καθηγητών Ζολώτα, Αγγελόπουλου, Βαρβαρέσου κ.α. προκύπτει ότι το μέγιστο ποσοστό των κωνδυλίων της Αμερικανικής βοήθειας κατασπαταλήθηκε σε παρασιτικές επιχειρήσεις, ενώ ένα επίσης μεγάλο μέρος καταλήστευθηκε από τους επιτήδειους. Η βοήθεια προς τη βιομηχανία της Νάουσας ήταν ελάχιστη και η συμπεριφορά της Ελληνικής πολιτείας προς τις επιχειρήσεις της Νάουσας ήταν σκληρή και εν πολλοίς αντιφατική, αλλά οπωσδήποτε καταστροφική. Εφάρμοζε προφανώς το δόγμα "Ελλάς χώρα της περιφέρειας, κυρίως γεωργική".

Η Νάουσα αντιδρά. Ο Δήμος και το Δημοτικό Συμβούλιο, οι επαγγελματικές οργανώσεις και οι εργαζόμενοι συνιστούν επιτροπές αγώνα και διαμαρτυρίας. Ο πρωθυπουργός κ. Καραμανλής πρόσχεται ότι θα ενισχύσει τις βιομηχανίες της Νάουσας, αλλά τίποτε δεν γίνεται όπως μας πληροφορεί η φωνή της Ναούσης (φύλλο της 16/9/1956) "... Ο κ. Καραμανλής κατόπιν συνεννοήσεως και μετά τον Παλαηγιούρα, διαβεβαίωσε την επιτροπήν ότι αι βιομηχανίαι της Ναούσης θα έχουεν ευνοϊκωτάτης μεταχειρήσεως..." Όμως στο φύλλο της 4/11/56 η ίδια εφημερίδα στο κύριο θέμα της αναφέρει "ένας κολοσσός αργοπεθαίνει" με υπότιτλο "Εριοβιομηχανία Λαναρά - Ο καθημερινός εφιάλτης των εργατών - Ως πότε θα έχουμε το ψιμί μας; - Εργάζονται 3000 - Ρεπό 100". Ενδεικτικό του κλίματος που επικρατεί στη Νάουσα εκείνης της περιόδου είναι το κύριο άρθριο της ίδιας εφημερίδας (φύλλο 24/2/57) με τον εύγλωττο τίτλο "Ο κ. Υπουργός και η αυτού βεσυχότης το φέμα" που αναφέρεται στις άνευ

αντικρίσματος διαβεβαιώσεις για την "ευνοϊκωτάτην μεταχείρησιν" της Ναουσαϊκής βιομηχανίας.

Ετσι οι κραταιές βιομηχανίες της Νάουσας καταρρέουν στις αρχές της 10ετίας του 1960 και η εριοβιομηχανία εξαφανίζεται από τη Νάουσα. Ήταν αποτέλεσμα μιας κοντόφθαλμης και κατ'εξοχήν αντιαναπτυξιακής κρατικής πολιτικής. Ίσως ήταν και οι εφαρμογή στην πράξη του επικρατούντος δόγματος "της πτωχής αγροτικής Ελλάδος".

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Παρ' όλα όμως τα προεκταθέντα ή ίσως εξ αιτίας αυτών, μετά λίγα χρόνια η βιομηχανία και πάλι ανθίζει στη Νάουσα. Τώρα είναι τα κλωστήρια βάμβακος που παίρνουν τη σκυτάλη, αλλά και η συνθετική ίνα Κρουλόρ. Τα κλωστήρια Ναούσης της οικογενείας Λαναρά, με επικεφαλής τον μεγάλο ευεργέτη της Νάουσας κ. Χρίστο Λαναρά, δίνουν το έναυσμα. Η "Τρικολάν" στο έτοιμο ένδυμα, η "Βέτλανς Νάουσα" και η "Πέλλα Ολυμπος" στην ακριλική κουβέρνα, ο Βαρβαρέσος στη Νηματοουργία, συνεχίζουν τη βιομηχανική παράδοση της Νάουσας. Τα κουβερατάδικα, μετά από μια λαμπρή πορεία, πτωχεύουν το 1990, ενώ η "Εστία" και η "Μπίλλη - Τσιτση" ουδέποτε συνέρχονται. Όμως η ζωή συνεχίζεται. Η "Βέτλανς Νάουσα" με δωρεά του κ. Χρ. Λαναρά, περιέρχεται στο Δήμο Νάουσας τον Μάρτιο του 2000 και ήδη μελετάται η νέα πορεία της, όχι όμως ως βιομηχανίας. Η "Μπίλλη - Τσίτση" απαλλοτριώθηκε από τον Δήμο το 2001, όπως και η "Λόγγου - Τουρμπάλη" το 1983 και αποτελούν τις βάσεις της νέας ανάπτυξης της Νάουσας. Σε νέους τομείς, τουρισμού, βιοτεχνίας, συνεδρίων κ.λ.π. η ζωή συνεχίζεται και η παράδοση της Ναουσαϊκής επιχειρηματικότητας καλά κρατεί.

Εισ μνήμην:

Δημήτριος Μήτσαλας

της Λευκής Σαμαρά

Πλήρης ημερών και αφού χάρηκε και την τελευταία Κυριακή της Ναουσαϊκής αποκριάς, έφυγε ένας μεγάλος καλός μας φίλος, ο μπάριμπα Δημητρός ο Μήτσαλας “Ο Μπαμπάς της Λένας”.

Όταν το υπόγειο γραφείο μας στην οδό Φιλίππου, που μας είχε παραχωρήσει έναντι συμβολικής αμοιβής ένας άλλος αείμνηστος φίλος ο Ηλίας Οικονόμου είχε κάποια ζέστη, αυτήν την όφειλε στον μπάριμπα - Δημητρώ και στα ξύλα που τακτικά μας εφοδίαζε. Ήταν ένα από τα πολλά γραφεία που άλλαξε στα πενήντα χρόνια της λειτουργίας του ο ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΣ ΜΙΧΑΗΛ Ο ΛΟΓΙΟΣ και στα 25 χρόνια έκδοσης της η ΝΙΑΟΥΣΤΑ έως ότου εγκατασταθεί στον φυσικό της χώρο, τη Δημοτική Βιβλιοθήκη (από όπου και πρωτοξεκίνησε ο σύλλογος), με πρωτοβουλία του δημάρχου κ. Πολάκη και τη συμπαράσταση και του κ. Λιόλιου και του σημερινού Δημάρχου κ. Βλάχου.

Στο αξέχαστο όμως υπόγειο της οδού Φιλίππου χωρίς τη βοήθεια του μπάριμπα Δημητρώ δύσκολα θα τα βγάζαμε πέρα.

Τρεις κουτσές καρέκλες “έπιπλο” και μια ψάθινη, όλες δώρο από περισσεύματα συμπολιτών ένα σιδερένιο παλαιό γραφείο, πάλι χάρισμα και μια αρχαιοθήκη αγορασμένη, μετά από πολλά παζάρια ήταν όλα μας τα έπιπλα.

Μετά προστέθηκε και ένα ντιβάνι του Τάκη του Μπάιτση καθώς και ένας μικρός μπερντές που έφθανε μόνον για το μισό παράθυρο και έτσι ήμασταν κοινή θέα για όποιον ήθελε να κατέβει τα σκαλιά του υπογείου και να πάρει τα αμυγδαλάκια του από τις γεμάτες τσέπες του Οδυσσέα.

Κουρνιασμένοι όλοι μας κάτω από τις φτερούγες του, κολλούσαμε με ζυμαράκι τα χαρτάκια με τις διευθύνσεις των συνδρομητών της ΝΙΑΟΥΣΤΑΣ για να σταλούν, της οποίας το μοντάζ το κάναμε με... σελοτέιπ, πάλι μόνον μας. Τα έσοδα πάντα πενιχρά, μεγάλο όμως το κέφι για προσωπική εργασία.

Όταν οι εκδόσεις μας, μας έπνιξαν δημιουργώντας το αδιαχώρητο, κάναμε μια μεγάλη σπατάλη για αγορά ραφιών.

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

Η μεγάλη οικονομική ανάσφα είχε έρθει από τις Εκκλησιαστικές, που ανεβάσαμε με τον Χρήστο τον Μπαταντζή και κάναμε ρεκόρ εισιτηρίων και ο Μπαταντζής αντί να πάρει... έδινε κιόλας. Και κάπως συμμαζευτήκαμε... ευπρεπώς.

Φρουρός μας σε όλα τα κοινά και πρακτικά ο πάριμα Δημητρός ο Μήτσιλας.

Τα ξύλα ερχότανε κανονικά κομμένα και στοιβάζονταν στη σειρά, από τα χέρια του και τα προσανάμματα σε τελάρο. Παράλληλα έφερνε κλαδάκια, φύλλα η και άνθη που παρουσιάζαν προβλήματα και περιέμενε τη διάγνωση του Ουσοσέα στην οποία προσέθετε και την πείρα του.

Μας κοιτάζε με το όμορφο χαμόγελό του, ήλεγξε την Ξυλόσομπα αν καίει καλά και μας άφηνε να δουλέψουμε.

Ο αξέχαστος πάριμα Δημητρός, που μας έμασε και την ποιο εκπληκτική αφήγηση για τη ζωή των βιομηχανικών εργατών της Νάουσας, την οποία παραθέτουμε σαν ελάχιστο φόρο τιμής στη μνήμη του μεγάλου μας φίλου που έφυγε.

".....Για τους φτωχούς Ναουσαίους και τους εργάτες που μόλις είχαν έρθει ξεριζωμένοι από τις πατρίδες τους το καθημερινό μεροκάματο ήταν πραγματικά ενεργητικό, αλλά και οι ανθήκες δουλειές πολύ σκληρές χωρίς καθόλου ελεύθερο χρόνο για προσωπική ζωή. Προφανώς οι ίδιοι κανόνες εργασίας ίσχυαν για όλες τις βιομηχανίες της εποχής. Το ωράριο αυτό συνεχίστηκε μέχρι το 1935, οπότε η κυβέρνηση Μεταξά καθιέρωσε το οκτάωρο. Τις παρουσίες κατέγραφε κάθε μέρα ο Γιώργος ο Τζιαμάλης, ο ίδιος πολολιζε και τα μεροκάματα που πληρώνονταν κάθε 15 μέρες με επιταγή. Την επιταγή εξαργύρωναν συνήθως στο μπακάλη, που κρατούσε πρώτα τα βρευσέδια του δεκαπενθημέρου.

Ημέρες άδειας δεν είχαν καθιερωθεί ακόμη, και το προσωπικό δούλενε συνέχεια όλο το χρόνο. Αργίες ήταν οι μεγάλες θρησκευτικές γιορτές χωρίς όμως να πληρώνεται ημερομίσθιο γι' αυτές τις μέρες. Μια καινοτομία που καθιέρωσαν οι

Λαναράδες ήταν να δίνουν κάθε χρόνο την Πρωτοχρονιά δώρο στους εργάτες ύφασμα για ρούχα και στις εργάτριες που παντρεύονταν ένα σημαντικό χρηματικό ποσό. Μια άλλη κοινωνική παροχή ήταν η δωρεάν ιατροφαρμακευτική περίθαλψη. Αν κάποιος από τους εργαζόμενους αρρώσταινε πήγαινε στο γιατρό τον Κων. Χ' Γρηγοριάδη (Χ' Γιαννούση) ή τον καλούσε στο σπίτι χωρίς να πληρώσει γιατί αυτό πληρωνόταν από το εργοστάσιο, επίσης και τα φάρμακα που χρειαζόταν τα έπαιρνε δωρεάν από το φαρμακείο με απόδειξη του γιατρού.

Στα πρώτα χρόνια της λειτουργίας του εργοστασίου οι εργάτες έπαιρναν το φαγητό τους από το σπίτι. Εβαζαν στο γιαμάκι τα φασόλια, τις μελιτζάνες και τις ντομάτες τις τηγανητές, το μπάτσι και τις ελιές, το δε ψωμί το τύλιγαν στο μαρτίλι ή σε χαρτί που το έβγαζαν από το στημόνι. Στις 12 σφυρίζε η σφυρίχτρα για τη μεσημεριανή διακοπή και τα μηχανήματα σταματούσαν. Οι εργάτες καθόταν πάνω στις κάσες από τα μασούρια για να φάνε. Τις κρύες μέρες του χειμώνα συγκεντρώνονταν γύρω από τις σόμπες που έκαιγαν για συμπληρωματική θέρμανση και παρζιάλιζαν το ψωμί τους, ενώ όταν ζέσταινε ο καιρός έβγαιναν έξω από το κτίριο και καθόταν για φαγητό κάτω από τις κοντσουπιές στις όχθες της Αράλιτσας. Από αυτές τις κοντσουπιές έκοβαν αυθιμένα κλαδιά την Πρωτομαγιά, πολύ πριν καθιερωθεί σαν εργατική, και τα έβαζαν στον αργαλειό τους. Όταν περίσσειε λίγη ώρα μέχρι την επόμενη σφυρίχτρα, στις 1 μ.μ. έβερναν λίγο το κεφάλι τους πάνω στον αργαλειό για να ξεκουραστούν, γιατί τους περιέμενε πολύ δουλειά ακόμη μέχρι το βράδυ.

Πριν από το μεσημεριανό κρατούσε για προσφαί δίπλα στο μηχανήμα του ο εργάτης ένα κομμάτι ψωμί, το ίδιο έκανε και για δειλινό. Την ώρα της μεσημεριανής διακοπής συγκεντρώνονταν έξω από το εργοστάσιο διάφοροι μικροπωλητές που πωλούσαν χαλβά και διάφορα άλλα ζαχαρωτά, ως πρόδρομοι των σημερινών κυλικίων ή καντινών. Κάποια εποχή, που είχε ενσκήψει επιδημία τύφου, για προληπτικούς λόγους δεν τους άφηναν να φέρουν φαγητό από το σπίτι παρά τους μοίραζαν ψωμί που έφερναν από τους

φούρονους και έτσι περνούσαν όλη τη μέρα με σκέτο ψωμί.

Το 19(;) άρχισε να λειτουργεί συσσίτιο για τους εργαζόμενους που διατηρήθηκε μέχρι την εποχή του πολέμου. Και μετά την καθιέρωση του δώρου οι εργάτες της πρωινής βάρδιας αφού σχολούσαν πιαρέμεναν για φαγητό, ενώ οι της απογευματινής βάρδιας έρχονταν νωρίτερα για τον ίδιο λόγο. Το ισόγειο του εργοστασίου διαμορφώθηκε σε τραπέζαρία με μεγάλα τραπέζια και καρέκλες ενώ έξω στην αυλή κτίστηκαν μαγειρεία. Αρχιμάγειρας ήταν ο Πατσιάς, ενώ βοηθοί ο Παπασαράτσης (ο μετέπειτα ιερέας), ο Μαργ. Χωροπανίτης και ο Οσλιανίτης. Το φαγητό ήταν άριστο. Δύο φορές την εβδομάδα μαγείρευαν κρέας και τις υπόλοιπες όσπρια, ζυμαρικά ή λαχανικά. Στην αρχή η σίτιση ήταν δωρεάν, αργότερα όμως κρατούσαν 2 δραχ. την ημέρα από το ημερομίσθιο.

Το εργοστάσιο "Λαναρά - Κύρση" πριν γίνουν τα Εριοκλωστήρια το 1929, παρήγαγε σαγιάκια, χακί, κουβέρτα και υποσάγματα για τον ελληνικό στρατό, χρησιμοποιώντας εγχώρια μαλλιά. Αργότερα τα Εριοκλωστήρια χρησιμοποιούσαν μαλλιά Ν. Ζηλανδίας για υφάσματα καλύτερης ποιότητας, καρντέ. Το μαλλιό περνούσε όλα τα στάδια επεξεργασίας. Πρώτα πλυνόταν με ζεστό νερό και στη συνέχεια χωρίζονταν σε ποιότητες. Στο "λύκο" κόβονταν η προβιά σε κομμάτια και στο χαρμάνι ανακατεύονταν όλα τα μαλλιά της ίδιας ποιότητας. Στα "λανάρια" γινόταν το φιλί και σε "πάγκους" σπριβόταν το φιλί σε κλωστή. Το καλύτερο μαλλιό χρησιμοποιούνταν για στημόνι και το κατώτερο για υφάδι. Τα μασούρια για το στημόνι τυλίγονταν σε κουβαρίστρες και στην ιδιάστρα γίνονταν τα ρολά του στημονιού. Τέλος οι εργάτριες έκαναν το μίτωμα όπου περνούσαν τις κλωστές από τα μιτάρια και το χτένι. Κάθε ρολό είχε 250 μέτρα στημόνι και απ' αυτό υφαιναν 5 κομμάτια των 50 μέτρων υφασμα. Στα σαγιάκια και τις κουβέρτες το στημόνι είχε λιγότερα μέτρα. Τα χοντρά υφάσματα υφαινόταν στα μεγάλα "αργαλειά". Αργότερα εγκαταστάθηκαν και μικρά αργαλειά για λεπτά υφάσματα, αλλά και βαμβακερά. Το υφασμα είχε τη δική του επεξεργασία στο πλυντήριο, βαφείο, μπατάνια, στεγνωτήριο, φινιριστήριο, σιδερωτήριο μέχρι να

γίνει το τόπι για το εμπόριο.

Το περισσότερο προσωπικό, άνδρες και γυναίκες, δούλευε στους αργαλειούς. Κάθε εργάτης χειριζόταν ένα αργαλειό, όπου άλλαζε τη σαιή και πρόσεχε να μη κοπεί το στημόνι. Στην παραγωγή του υφάσματος γινόταν έλεγχος, αν δεν παρήγαγε τα μέτρα που προβλέπονταν ημερομίσως του γινόταν παρατήρηση. Στο σαγιάκι ήταν πιο ελαστικοί γιατί τα νήματα κόβονταν σπυρ και η παραγωγή ήταν μικρή.

Με την εφαρμογή του δώρου και της βάρδιας άλλαξε το σύστημα εργασίας. Καθιερώθηκε το "κουτουρού", δηλαδή πληρωμή του εργάτη σύμφωνα με την παραγωγή του. Και ήταν πολλές οι περιπτώσεις που ο εργάτης δεν έφτανε το όριο του ημερομισθίου. Μάλιστα για να μην είναι η ποσότητα της παραγωγής εις βάρος της ποιότητας καθιερώθηκαν και ρήτρες. Στην τελειοποίηση όπου γινόταν και έλεγχος του υφάσματος κάθε εργάτη - έγραφε το όνομά του στο τόπι - αποδιδιπωνόταν ελάττωμα επιβαλλόταν πρόστιμο ανάλογο της ζημιάς. Η επιτήρηση της εργασίας ήταν αυστηρή, ενώ περιθώρια για διαμαρτυρία δεν υπήρχαν. Παράλληλα μεταξύ του προσωπικού υπήρχαν άτομα που τύχαιναν ευνοϊκότερης μεταχείρισης ανάλογα με τις πολιτικές ή θρησκευτικές τους πεποιθήσεις.

Αφησα για το τέλος μια ευχάριστη ανάμνηση από την εργατική ζωή, που ήταν η λειτουργία και το γλέντι που γινόταν κάθε χρόνο στον Άγιο Νικόλαο από τους Λαναράδες την ημέρα της Αναλήψεως. Εκεί ο Πατσιάς ετοίμαζε φαγητό για όλο το προσωπικό που γλεντώντας ξεχνούσε τα βάσανα του. Η γιορτή αυτή απέκτησε μεγαλύτερη αίγλη όταν, μετά τη μεταφορά των δραστηριοτήτων των βιομηχάνων στην Αθήνα, ερχόταν την ημέρα αυτή με τη φροντίδα του εργοστασίου το προσωπικό των Αθηνών και έσμιγε στον Άγιο Νικόλαο με τους συμπατριώτες συναδέλφους.

Η γενοκτονία των Ελλήνων του Πόντου

Ένα γιγάντιο έργο που ...αναζητεί εκδότη

Η ολομέλεια της Βουλής των Ελλήνων, αποφάσισε ομόφωνα στις 4 Φεβρουαρίου 1994 την 19η Μαΐου ως ημέρα μνήμης της Γενοκτονίας των Ελλήνων του Πόντου και στις 20 Μαΐου του 1996 ο Πρόεδρος της Βουλής των Ελλήνων Ανδρέας Καραλαμπίνης ανέθεσε στον Κωνσταντίνο Φωτιάδη, γνωστό ιστορικό του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου, και στον Μιχάλη Καραλαμπίδη, πολιτικό επιστήμονα, τη συγκέντρωση, αξιοποίηση, συγγραφή και επιμέλεια της έκδοσης ενός τόμου που θα τεκμηριώνει την αναγνώριση της γενοκτονίας και παραρτημάτων στα οποία θα περιλαμβάνονταν τα περίπου 9000 έγγραφα που αναφέρονται στο ολοκαύτωμα του Ποντιακού Ελληνισμού.

Ο καθηγητής του ΑΠΘ Κώστας Φωτιάδης αποδέχθηκε την πρόταση, αρνήθηκε οποιαδήποτε αμοιβή, όχι μόνον για τη συγγραφή του έργου, αλλά και για τα χιλιάδες έγγραφα που συγκέντρωσε, φωτοτύπησε και μετέφρασε και ζήτησε κάποια παράταση χρόνου πέραν του έτους, γιατί το αρχειακό υλικό ήταν τεράστιο.

Τον Μάιο του 1999 το έργο ολοκληρώθηκε σε 14 τόμους και παραδόθηκαν, όπως είχε αποφασιστεί οι τρεις πρώτοι τόμοι στην επιστημονική επιτροπή της Βουλής για την αξιολόγησή του.

Το Οκτώβριο του 1999 παραδόθηκε ολόκληρο το έργο από τον κ. Φωτιάδη στον Γενικό Γραμματέα της Βουλής κ. Π. Τζωρτζόπουλο, ο οποίος με μηχανία ενοχής αρνήθηκε να παραλάβει τους τόμους, δεν αποκάλυψε τους πραγματικούς πολιτικούς λόγους, αλλά προσπάθησε να ρξεί την ευθύνη στον αυξημένο αριθμό των τόμων και την καθυστέρηση!!! της παράδοσης.

Εκτοπισμένοι του Πόντου ενώ πορεύονται κάποιοι στην έρημο της ανατολίας (από το βιβλίο "Ο ΠΟΝΤΟΣ" εκδόσεις ΜΑΛΛΙΑΡΗΣ-ΠΑΙΔΕΙΑ)

Για την άρνηση της παραλαβής του έργου ο κ. Φωτιάδης ενημέρωσε τον πρόεδρο της Βουλής κ. Καραλαμπίνη και ζήτησε έγγραφη απάντηση, για την τελική απόφαση ως προς την έκδοση του.

Δυστυχώς μέχρι αυτήν τη στιγμή δεν πήρε καμία.

Ο κ. Φωτιάδης απεφάσισε να προχωρήσει μόνος του στην έκδοση του έργου, αναζητώντας χορηγούς στον δημόσιο και ιδιωτικό φορέα, αλλά και προγράφοντας συνδρομητές, οι οποίοι στην πρώτη έκδοση των χιλίων αντιτύπων θα πληρώσουν μονάχα τα έξοδα της έκδοσης, 60.000 δρχ. για τους 14 πολυτελέστατους τόμους.

Γιατί όπως είτε και ο Πρόεδρος της Δημοκρατίας "Οι Πόντιοι έχουν δίκαια παράπονα απέναντι σε όλους, ούτε την ιστορία τους διδάσκουμε επαρκώς, ούτε τις θυσίες, τις οποίες ξέρουμε..."

(Για τις προεγγραφές των χορηγών και των συνδρομητών η διεύθυνση είναι: Κωνσταντίνος Φωτιάδης, Αγίου Δημητρίου 128 Τ.Κ. 54635 Θεσ/νίκη - τηλ. 031 210520 Αριθμ. Λογ. ALFA Τράπεζα Πίστωσης 717-002101-015900).

Εκδόσεις:

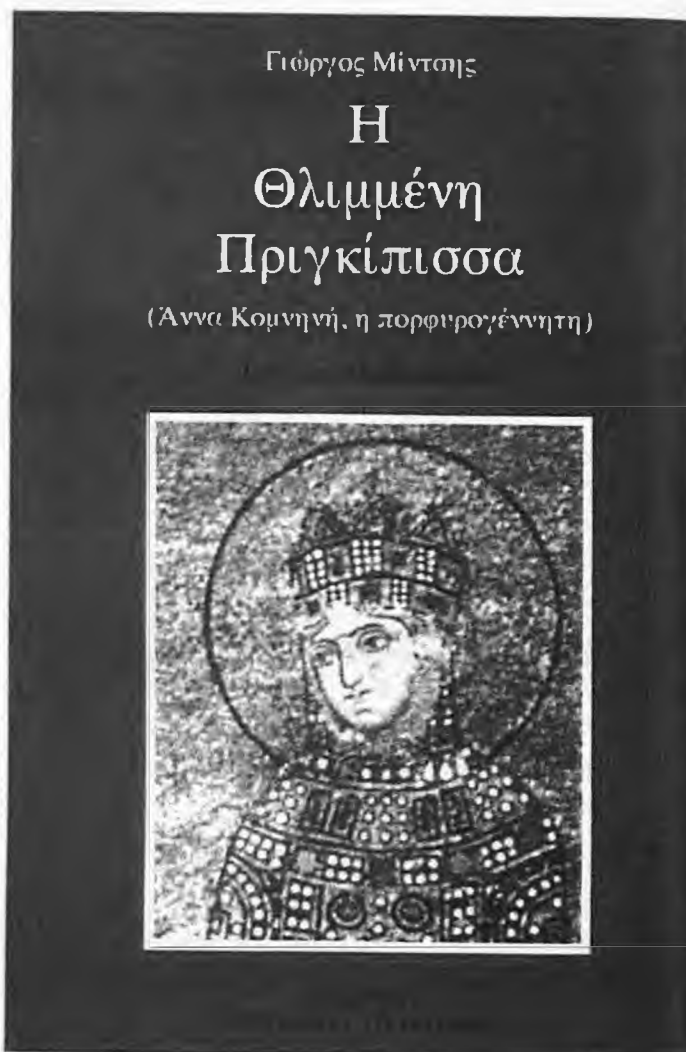
Ιστορικό μυθιστόρημα

“Η ΘΛΙΜΜΕΝΗ ΠΡΙΓΚΙΠΙΣΣΑ

ANNA KOMNHNH H PORPHYROGENNHTH”

“Όταν ο έρωτας και η δίψα για εξουσία συγκρούονται, η μοίρα παίζει παράξενα παιχνίδια στους ανθρώπους”. Η “Θλιμμένη Πριγκίπισσα” είναι ένα ιστορικό μυθιστόρημα, το οποίο στηρίζεται αποκλειστικά στις πηγές (Βυζαντινούς χρονογράφους) και αναφέρεται στη ζωή μιας σπουδαίας γυναίκας του Βυζαντίου, της Άννας Κομνηνής της Πορφυρογέννητης. Η Άννα Κομνηνή ήταν μια γυναίκα - επαναστάτρια για την εποχή της. Για να πετύχει τους σκοπούς της δεν χρησιμοποιούσε γυναικεία όπλα (γοητεία, πονηριά) αλλά “ανδρικά” μέσα, δύναμη, όπλα, επιμονή. Ίσως να ήταν μια από τις πρώτες φεμινίστριες στα χρονικά, αλλά η απόπειρα της ήταν καταδικασμένη να αποτύχει μέσα στην αυστηρά ανδροκρατούμενη κοινωνία του βυζαντινού παλατιού. Η “Αλεξιάς”, το βιβλίο της για τη ζωή και το έργο του πατέρα της Αλέξιου Κομνηνού, αποτελεί ακόμη και σήμερα βασικό εργαλείο στα χέρια των Βυζαντινολόγων. Στο βιβλίο, που κυκλοφορεί από τις καλές θεσσαλονικιώτικες εκδόσεις, καταγράφονται, εκτός της ζωής της, η πολιτική και κοινωνική ζωή στο Βυζάντιο, οι ίντριγκες των ανακτόρων, η ισχύς της Εκκλησίας και η διεισδυτικότητα των αιρέσεων.

Με τη “Θλιμμένη Πριγκίπισσα” ο Γιώργος Μίντσις κάνει την πρώτη του εμφάνιση στο μυθιστόρημα, ενώ είναι ήδη γνωστός από τα ιστορικά του συγγράμματα για το μακεδονικό ζήτη-

μα και τη γερμανική κατοχή στην Ελλάδα. Το 1998 βραβεύτηκε από την Ακαδημία Αθηνών για το βιβλίο του “Εθνολογική σύνθεση της Μακεδονίας”.

Τιμητική βραδιά συγγραφέων

Ανθρώπους του βιβλίου και των γραμμάτων, ανθρώπους που έχουν προσφέρει πολύτιμες υπηρεσίες στα ελληνικά γράμματα, τίμησε ο Σύλλογος Εκδοτών Βόρειας Ελλάδας, σε εκδήλωση που πραγματοποιήθηκε το βράδυ του Σαββάτου 3 Μαρτίου 2001 στην αίθουσα του Μακεδονία Παλλάς.

Μεταξύ αυτών που τιμήθηκαν ήταν και ο αντιπρόεδρος της Πολιτιστικής Εταιρείας Βόρειας Ελλάδας, δημοσιογράφος και διευθυντής εκδόσεων της ΕΤ3 Κώστας Μπλιάτσας.

Ο πρόεδρος του Σ.Ε.Κ.Β.Ε. Χαράλαμπος Μπαρμπουνάκης μεταξύ άλλων δήλωσε “Η τιμητική βραδιά συγγραφέων που έχει καθιερώσει ο Συνδ. Εκδ. Βόρειας Ελλάδας έχει γίνει θεσμός για τον Βορειοαλλαδικό χώρο.

Έχει στόχο τη βράβευση των προσπαθειών του Βορειοελλαδικτών δημιουργών και τη δημιουργία κινήτρου άμιλλας στο ευρύτατο και ιδιαίτερα πρόσφορο αυτό πεδίο της λογοτεχνικής δημιουργίας.

Τους Έλληνες λογοτέχνες τους χαρακτηρίζει ένας δυναμισμός, γι’ αυτό η προσπάθειά τους θα πρέπει από όλους μας και να υποστηριχθεί και να προωθηθεί, να τους περιβάλλουμε με την εμπιστοσύνη μας και να τους ενθαρρύνουμε.

Ο συγγραφέας αποτελεί την πηγή και τον εμπλουτισμό της λογοτεχνικής δημιουργίας.

Ο συγγραφέας είναι ο εγγυητής της διατήρησης και της ακτινοβολίας της πολιτιστικής ταυτότητας, σ’ όλη την οικουμένη.”

Ο Κώστας Μπλιάτσας βραβεύεται από τον βουλευτή κ. Χάρη Κουσανίδη

ΑΠΟ ΤΗΝ ΟΜΑΔΑ ΘΕΑΤΡΟΥ ΤΟΥ 2ου ΛΥΚΕΙΟΥ ΝΑΟΥΣΑΣ

Ιφιγένεια εν Αυλίδι

Του Δημήτρη Βάντση

Τη γνωστή τραγωδία "Ιφιγένεια εν Αυλίδι" του Ευριπίδη ξαναζωντάνεψαν με την παράστασή τους η Ομάδα Θεάτρου του 2ου Ενιαίου Λυκείου της Νάουσας. Η Ιφιγένεια, κόρη του Αγαμέμνονα, λαμβάνει ένα μήνυμα απ' τον πατέρα της που της ζητά να πάει στην Αυλίδα, με πρόσχημα το γάμο της με τον Αχιλλέα. Στην Αυλίδα είναι συγκεντρωμένος όλος ο στρατός των Ελλήνων και θέλει να εκστρατεύσει εναντίων της Τροίας, αλλά η Θεά Αρτεμις, θυμωμένη με τον Αγαμέμνονα που σκότωσε το αγαπημένο της ελάφι, δεν αφήνει το στόλο να αποπλεύσει, ώστε να εκδικηθεί την αρπαγή της ωραίας Ελένης απ' τον Πάρι. Όταν η Ιφιγένεια μαζί με τη μητέρα της, την Κλυταιμνήστρα, φτάνουν στην Αυλίδα πληροφορούνται ότι ο Αγαμέμνονας με συμβουλή του μάντη Κάλχα σκοπεύει να θυσιάσει την κόρη του στην Αρτεμη για να ξεκινήσει η εκστρατεία. Ζητούν τότε τη βοήθεια του Αχιλλέα

και αυτός δέχεται να τις προστατέψει θιγόμενος από τη χρησιμοποίηση του ονόματός του

2^ο Ενιαίο Λύκειο Νάουσας Ημαθίας Ομάδα Θεάτρου

Περίοδος 2000-2001

Ευριπίδη

"Ιφιγένεια εν Αυλίδι"

Τραγωδία

ΜΕΤΑΦΡΑΣΗ:

ΕΚΚΗΣΘΕΣΙΑ-ΕΚΚΗΣΟΓΡΑΦΙΑ:

ΜΟΥΣΙΚΗ:

ΧΟΡΟΓΡΑΦΙΕΣ:

ΠΑΡΙΣΗΣ ΚΑΤΣΑΡΟΣ

ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

ΠΕΤΡΟΣ ΣΤΟΪΔΗΣ

ΔΗΜΗΤΡΑ ΧΟΝΔΡΟΓΙΑΝΝΗ

Πρώτη Παράσταση: Σάββατο 10 Φεβρουαρίου 2001
Δημοτικό Θέατρο Νάουσας

στον υποτιθέμενο
 ήλιο. Τη λύση στην
 τραγωδία δίνει η Ι-
 φιγένεια που δέχε-
 ται να θυσιαστεί για
 το καλό της πατρί-
 δας. Την ώρα όμως
 που το μαχαίρι υψώ-
 νεται η Άρτεμη παίρ-
 νει την Ιφιγένεια και
 στη θέση της βάζει
 ένα ελάφι.

Μια παράσταση α-
 γκό μαθητές Λυκείου
 σε μια τραγωδία με
 τόσο πλούσιο λόγο

πρωταρχικό σκοπό έχει να πετύχει τους παι-
 δαγωγικούς της σκοπούς, χωρίς ωστόσο να
 παραβλέπει το αισθητικό αποτέλεσμα. Από
 την άποψη αυτή κάθε προσπάθεια που φέρ-
 νει σε επαφή τα παιδιά με τα νοήματα, τον

πλούσιο λόγο των αρχαίων κειμένων, σε μια
 πιο ζωντανή προσέγγιση που προσφέρει η
 θεατρική παράσταση, είναι πετυχημένη. Ο-
 ταν δε ο χορός του έργου, (ερμηνευτικά δεν
 μπορούμε να έχουμε μεγάλες απαιτήσεις)

Φωτογραφία από την παράσταση: Χορός, Κλυταιμίστρα, Ιφιγένεια, Αχιλλέας, Φρουροί.

Φωτογραφία από την παράσταση: Κλυταιμίστρα - Αγαμέμνων - χορός

που δίνουν το στίγμα μιας τραγωδίας, καταφέρουν με την κίνησή, το ρυθμό, τη μουσική και το λόγο να αποδώσει την τραγικότητα των στιγμών τότε είναι πετυχημένη και από τη δεύτερη άποψη που είναι η αισθητική.

Η σκηνοθεσία - σκηνογραφία - κοστούμια ήταν του Αλέξανδρου Οικονόμου, τις χορογραφίες επιμελήθηκε η Δήμητρα Χονδρογιάννη, τη μουσική που παίχτηκε ζωντανά από μαθητές συνέθεσε ο Πέτρος Στοΐδης, ενώ τη γενική επιμέλεια είχε η Αναστασία Μουζουράκη. Η μετάφραση ήταν του Παρίση Κατσαρού.

Τους ρόλους ερμήνευσαν: Χρήστος Χονδρογιάννης (Αγαμέμνων), Δημήτρης Χρυσικός (Πρεσβύτες), Θεόκτιστος Σαρασιδης (Μενέλαος), Πέτρος Κρομυδούσας (Αγγελιοφόρος), Ματίνα Τσένκου

(Κλυταιμίστρα), Νατάσα Ακριτίδου (Ιφιγένεια), Δημήτρης Ρακιτζής (Αχιλλέας), Θάνος Μίσιας, Κωστής Κωσταβάρας (Αγγελιοφόροι).

Στο χορό των γυναικών συμμετείχαν: Σώτια Ηλιάδου, Μαρία Σιδηροπούλου, Νατάσα Λογδανίδου, Βέφα Σύρκου, Ρούλα Τομασέζ, Εβίτα Μπουρλίδου, Ελενα Λένου, Ντίνα Ψαρά, Μαρία Καρδάκου, Μαρία Καζαντζίδου, Μαρία Σύρκου, Ντίνα Πουτκάρη.

Στρατιώτες ήταν: Δημήτρης Μπίλης, Ηλίας Ευαγγέλου, Κώστας Μπιλιούρης, Παναγιώτης Καραμανλής.

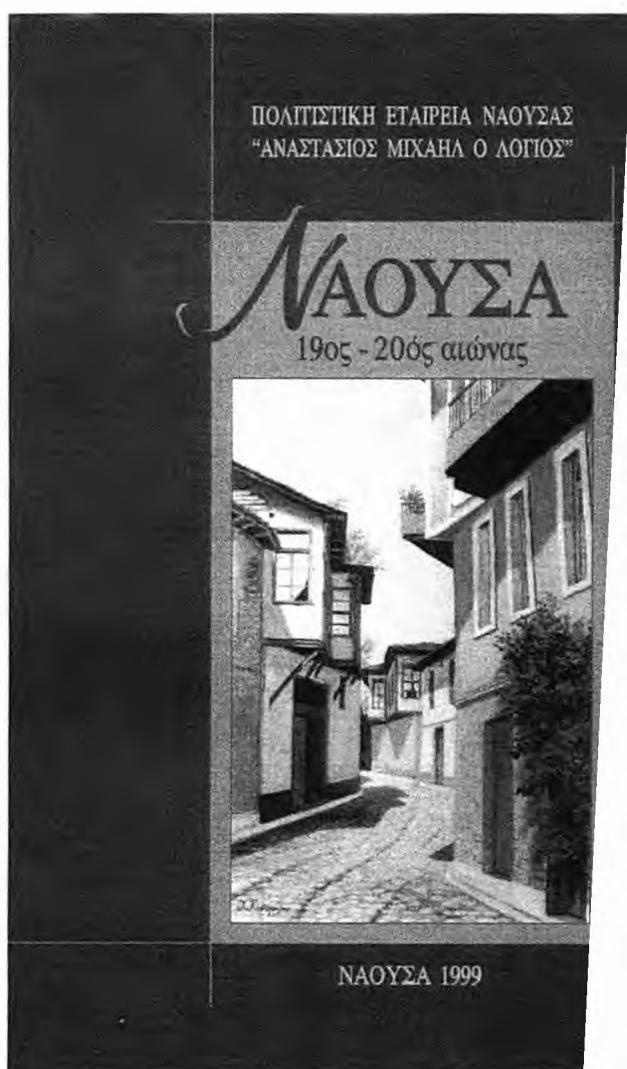
Μουσικοί: Μαρία Πέτκου, Κώστας Κράβερης, Μυρτώ Καρανάτσιου

Τραγούδι: Ντίνα Πουτκάρη, Σώτια Ηλιάδου

Φωτογραφία από την παράσταση: Χορός - Ιφιγένεια - Κλυταιμίστρα

"Νάουσα 19ος - 20ος αιώνας"

*...ένα βιβλίο που δεν πρέ
από την βιβλιοθήκη*

ΔΙΑΘΕΣΗ: - Πολιτιστική εταιρεία Νάουσας
τηλ. (0332) 24102, (0332) 22.575

Δημόσια Κεντρική Βιβλιοθήκη Βέροιας

